

בשער

בשעה שנכתבות שורות אלה, הגיעו אלינו הבשורות הקשות על פטירת אמה של חברתנו גב' רוז פלדמן, פטירתה הפתאומית של אמו של חברנו מר ז'ן פייר סטרוויס ופטירתו ללא עת של מר לורנס זק, בעלה של עורכת "אבותינו" גב' סליאן אמדור-זק. אנו מביעים להם את תנחומינו הכנים, בתקופה זו של שבע שבתות הנחמה, אחרי תשעה באב. מי יתן שלאבל היחיד יימצאו תנחומים בתוך נחמת האומה.

גליונו מגוון למדי הפעם. במחקר הגניאלוגי המשפחתי עוסקים המאמר של מר אילן בורוביץ, המספר על משפחתו בתקופת מלחמת העולם השנייה, המאמר של מר אלי סמסון המספר על צירופי מקדים וחוויות מוזרות תוך כדי המחקר, והמאמר של מר יוסף קובו העוסק במוצא שם המשפחה שלו וגלגוליו.

אספקט אחר של דיון בשמות נמצא במאמר המפורט והמאורגן של גב' מטילדה טג'ר על שמות המשפחה של יהודי בולגריה. גב' טג'ר מובילה אותנו בכישדון דרך הסוגים השונים של שמות המשפחה על פי מקורותיהם, ומראה איך הם משקפים את תולדות יהודי המדינה.

שלושה מאמרים עוסקים במה שאפשר לכנות "עזרים לגניאלוגיה": גב' קרול עידן ממליצה להעלות את עץ המשפחה על תקליטור ומסבירה לנו איך עושים זאת, גב' ציפי רוזן מספרת על "מרכז התיעוד החזותי" בבית התפוצות ועל הצילומים המשפחתיים הרבים שנאגרו בו, וד"ר יהודה קלוזנר ממשיך בפרקים הקצרים והתמציתיים על הדרכים לרישום נתונים גניאלוגיים.

תחום ההיסטוריה, חברתה הקרובה של הגניאלוגיה, מיוצג הפעם על ידי המאמר המקיף של ד"ר מרתה לב-ציון, על חיי היהודים במרכז אירופה במאות ה"ז וה"ז. ד"ר לב-ציון פורסת יריעה רחבה ומתארת את חיי היומיום של היהודים, את מנהגי הנישואין וברית המילה, את חינוך הילדים ולימוד התורה ואת המנהגים המקומיים – כל זאת על רקע הגירושים התכופים ממקומות שונים ומלחמת שלושים השנים.

חברתנו מטילדה טג'ר מספרת סיפור קצר על שמות שניים מאבותיה. אני בטוחה כי בכל משפחה עוברים מדור לדור סיפורים משפחתיים כאלה – אגדות, אנקדוטות, בדיחות, מעשיות, משלים. אנו מבקשים מקוראינו לחלק עימנו את סיפוריהם. אם נצליח לפתוח מדור מיוחד לכך – מה טוב. אם לא, נשמח לפרסם את הסיפורים המעניינים, ככל שיתקבלו במערכת.

משתתף חדש בשרשרת הדורות הוא מר שלמה דוד מסניפנו בחיפה. הוא מראה לנו, על פי פירוש רש"י לפסוק בפרשת במדבר, כי אפילו בזמן שעבוד מצרים שמרו אבותינו על אילנות היוחסין שלהם, ובזמן המפקד במדבר הביאו אותם לפני כל העם.

הספרנית שלנו גב' הרייט קסו ממשיכה בדיווחיה על ספרים חדשים שנוספו לספרייה, על הפעילות השוטפת של חג"י ועל כנסים ופגישות שהתקיימו בארץ בחודשים האחרונים. סיכום כתבי העת הזרים נעשה, כמו תמיד, על ידי גב' מטילדה טג'ר (עברית) ומר הרולד לואין (אנגלית).

אנו שמחים לבשר כי החל מהשנה הבאה, שנת 2004, יופיע כתב העת שלנו כרבעון, ארבע פעמים בשנה. כהנה לכך, מופיע גליונו זה בפורמט יותר גדול ונושא את המספר 3-4, גיליון י"ז 2003. הגיליון הבא, שיופיע כמקווה בפברואר 2004, יהיה מוקדש לשני כנסים גניאלוגיים: יופיעו בו סיכומי הרצאות ופעילויות מן הכנס הבינלאומי ה-23 לגניאלוגיה יהודית שהתקיים בחודש יולי 2003 בוויגיטון, בירת ארצות הברית, וכן מאמרים והודעות לקראת הכנס הבינלאומי ה-24 שיתקיים בחודש יולי 2004 בירושלים.

עד שגיליון זה יופיע כבר נהיה בשנת תשס"ד הבאה עלינו לטובה. אני מבקשת לכרך את כל הקודאים בברכת שנה טובה ומעניינת, והצלחה רבה בעבודה הגניאלוגית.

יוכבד קלוזנר

משולחנה של חנה פורמן
יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית

ראשונות לגבי השתתפות בכנס 2004. לקחנו איתנו מדבקות עם סמל הכנס, חילקנו והדבקנו בכל מקום שניתן היה להדביק. ראו ושמעו אותנו בווישינגטון. ההכנות לקראת הכנס נמצאות עתה בעיצומן. הכנס עומד להיערך בחודש תמוז תשס"ד, יולי 2004, במלון דמדה-רנסנס בירושלים. אתר הכנס כבר פתוח www.ortra.com/jgen2004 מידע ופרטים נמצא גם באתר www.jewishgen.org/jerusalem2004

הפעלת הכנס והצלחתו תלויות בכל אחת ואחד מאיתנו. מתוך מה שלמדנו בווישינגטון, יהיה על החברים לשנס מתניים ולהתגייס לכל עזרה מתבקשת. עזרה זו יכולה להיות בכל תחום, החל מההכנות שלפני הכנס, שאנו מצויים בהן היום, ועד שיבוץ בתורנות בתחנות המידע בזמן הכנס עצמו. חברים מתבקשים לא להסס וכבר להודיע במה יוכלו לעזור. ניתן לכתוב אלי: ehfurman@netvision.net.il (גם בעברית), או לכתובת: ת.ד. 86 קרית גת 82100 או בטלפון 08-6880884.

אנו מקווים שכולנו ביחד נארגן כנס מוצלח ומיוחד במינו.

ברכת שנה טובה לחברינו ולכל עם ישראל.

גיליון י"ז מספר 3-4 יוצא לאור עם תחילת שנת הפעילות תשס"ד.

שנת תשס"ג הייתה שנה של התפתחות והתפרסות, העמקת תחומי הפעילות בסניפים והרחבת מעגל החברים. עלינו להמשיך במגמה זו גם בשנת תשס"ד והלאה, ככל שנרחיב את השורות כן תפתח חברתנו. סניף חיפה, שנפתח בערב פסח האחרון, מקיים פעילות שוטפת ומסודרת הודות לחברים שנרתמו להפעלת הסניף, מתמידים בהוספת חברים ומנתבים את נושאי המפגשים.

עם תחילת שנת הפעילות תשס"ד מצטרף לספריות הסניפים הספר: *Sephardic Genealogy* מאת דר' ג'פרי ס. מלכא. עותקי הספרים נרכשו בתרומות חברים בעמותה והוקדשו לזכרו של פרופסור אחיעזר רכוב ז"ל, חתנה של חברתנו מטילדה טג'ר.

כנס הבינלאומי ה-23 לגניאלוגיה יהודית שהתקיים השנה ב-Washington DC בתאריכים 21-25 ביולי 2003, השתתפו 20 חברים משלנו ומספר לא מבוטל גם נתנו הרצאות. המטלה המרכזית של כולנו, שהיתה פרסום והפצת מידע על הכנס ה-24 שיערך בקיץ 2004 בירושלים, באה לידי ביטוי יעיל ונרחב.

לקראת הכנס בווישינגטון הוכן עלון פרסומת ראשון, המכיל את ריכוז המידע הקשור בכנס 2004, כולל הרקע והקשר ההדוק עם ירושלים. העלון, צבעוני מאוד ומושך את העין ואת תשומת הלב, הביא להתעניינות מצד באי כנס ווישינגטון, ומתן תשובות

אנו משתתפים בצערה של חברתנו רוז פלדמן על מות אמה

ומביעים את תנחומינו הכנים למשפחה

אנו משתתפים בצערו של חברנו ז'ן-פייר סטרוויס על מות אמו

ומביעים את תנחומינו הכנים למשפחה

אנו משתתפים בצערה של גב' סליאן אמדור-זק, עורכת אבותינו, על מות בעלה

ומביעים את תנחומינו הכנים למשפחה

יהודי בולגריה – שמות המשפחה כראי לתולדותיהם

מטילדה טג'ר

מתורגם מאנגלית

שמות המשפחה היהודיים בבולגריה

שמות המשפחה של היהודים בגולה מסוימת, המתארים את משלח ידם, תכונותיהם החיצוניות, קווי האופי שלהם וכינוייהם – מהווים מקור היסטורי מרתק לחקר גולה זו.

אונומסטיקה (חקר השמות) איננה מדע מדויק והמחקר תלוי במידת ידיעת השפות של החוקר, ברקע ההיסטורי של הקהילה שהוא עוסק בה, ובתיעוד העומד לרשותו.

בנושא שמות המשפחה של היהודים הספרדים שבצפון אפריקה קיימים מחקרים ברמה גבוהה למדי, כמו מחקרו של הרב הראשי מוריס אייזנבת (Maurice Eisenbeth), אברהם לרדו (Abraham Laredo), או העבודה החדשה יותר של פרופסור פאול סבג (Paul Sebag); לעומת זאת שמות המשפחה של יהודי האימפריה העות'מנית לשעבר לא היוו נושא למחקר מקיף. יוצא מכלל זה הוא הספרון מאת אשר מואסיס (Asher Moissis) על שמות יהודי יוון, וגם הוא רחוק מלהיות שלם.

השמות מוזכרים בצורה אקראית בלבד בעבודות הקשורות לתולדות יהודי תורכיה, סלוניקי והבלקנים, על ידי שלמה רוזאנס, מואיס פרנקו, אברהם גלנטה, מיכאל מולכו, אברהם טג'ר, שאול מזן, בנימין ארדיטי, יוסף קובו ואחרים. מחברים אלה דנים רק בשמות משפחה מועטים, מבלי להציג מחקר שיטתי על האטימולוגיה שלהם ומשמעותם.

יצחק מוסקונה פרסם בשנת 1967 מאמר ארוך בפרסום השנתי הבולגרי של האיגוד החברתי, תרבותי וחינוכי של יהודי הרפובליקה העממית הבולגרית Bulgarian Annual Publication of the Social Cultural and Educational Association of the Jews in the People's Republic of Bulgaria. זה היה הניסיון הראשון לטפל בכל שמות המשפחה היהודיים בקהילה זו, שמנתה כ-50,000 איש בשנת 1939. יצחק מוסקונה הרכיב רשימה של כ-550 שמות שונים, בהתבססו על:

- רשימה של 25,000 משלמי מס יהודיים (ראשי משפחה) בסופיה בשנת 1937. הרשימה כללה 6,300 שמות.
- רישומי בית העלמין של הקהילה היהודית בסופיה בשנים 1914-1967. עם יותר מ-9,000 שמות.
- דו"חות של "כל ישראל חברים" בפריס מהשנים 1895-1910, שכללו את שמות התורמים מבולגריה וחברי כ"ח שתמכו

בולגריה גובלת בצפון עם רומניה – הדנובה היא הגבול הטבעי ביניהם – במזרח עם הים השחור, בדרום עם תורכיה ויוון ובמערב עם סרביה ומקדוניה. היא ממוקמת בחלק המרכזי של חצי האי הבלקני ושטחה הוא 111,000 ק"מ רבועים.

הממלכה הבולגרית הראשונה התקיימה משנת 681 עד 1018. בתקופה זו, קיבלו עליהם הבולגרים את הנצרות (865), ובמאה העשירית קיבל הנסיך Simeon את השרביט המלכותי מקונסטנטינופול. בולגריה הוכרה על ידי האיפיור ועל ידי הקיסרות הרומית הקדושה כממלכה שבראשה עומד צאר. בשנת 1018 כבש הקיסר באזיל (Basil) השני את בולגריה והפך אותה לפרובינציה של הקיסרות הביזנטית.

הממלכה הבולגרית השנייה (1185-1396) הוקמה לאחר הצלחת המרד של האריסטוקרטיה הבולגרית. העות'מנים כבשו את בולגריה ב-1396 שהפכה לחלק מהאימפריה העות'מנית עד 1878. לאחר מלחמת רוסיה-תורכיה בשנים 1877-1878 וכתוצאה מהסכם ברלין, הפכה בולגריה למדינה עצמאית. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, נשארה בולגריה נייטרלית בתחילה, אך בינואר 1941 היא נעשתה בת ברית של גרמניה והרשתה לוורמאכט (הצבא) הגרמני לעבור בתחומה בדרכו לכיבוש ליוון. ב-9 בספטמבר 1944 שחרר הצבא הרוסי את בולגריה ומאותו זמן עד 10 בנובמבר 1989 נקראה המדינה 'הרפובליקה העממית הבולגרית', והיוותה חלק מהגוש הקומוניסטי. כיום מנסה בולגריה לשקם את כלכלתה, ומקווה להצטרף בקרוב לאיחוד האירופי.

במלחמת העולם השנייה כבשה בולגריה את מקדוניה ואת טרקיה. בפברואר 1943, נענתה ממשלת בולגריה לדרישת הגרמנים לגרש למחנות המוות את כל יהודי המחוזות האלה, ובחודש מרס 1943 גורשו קרוב ל-11,400 יהודים. אולם, חמישים אלף היהודים שחיו בתוך גבולות בולגריה ניצלו מגורל זה, הודות ללחץ האמיץ והנמרץ של סגן נשיא הפרלמנט וראש מפלגת השלטון, דימיטר פשב (Dimiter Peshev), על המלך בוריס השלישי. הצטרפו למאמץ ארבעים ושניים חברי פרלמנט, בתמיכה מלאה של ראשי הכנסיה האורתודוקסית בבולגריה. פרטי הצלה מיוחדת במינה זו של יהודי בולגריה היו כמעט בלתי ידועים עד לנפילת המשטר הקומוניסטי ב-1989. הקומוניסטים, מומחים בשכתוב ההיסטוריה, טענו כי "העם הבולגרי" הציל את היהודים.

מבלי לשכוח איך הושמדו יהודי מקדוניה וטרקיה בעזרת הצבא הבולגרי, הרי הצלת 50,000 יהודי בולגריה היא אכן מעשה יוצא מגדר הרגיל.

בארבעה עשר בתי הספר היהודיים בתקופה של 1870-1910.

• רשימת המנויים לכתב העת היהודי Evreyski Vesti (חדשות היהודים) בשנת 1967.

מוסקונה חילק את כל שמות המשפחה האלה לשתי קבוצות עיקריות: שמות שמקורם עברי ושמות שמקורם איננו עברי (מקור נוכרי), וכל קבוצה מחולקת למספר תת-קבוצות. מיון זה אומץ על ידי מחברים אחרים בתחום האונומסטיקה היהודית.

שמות משפחה ממקור עברי

קבוצה זו כוללת:

1. **שמות מהתנ"ך** ששימשו במקור (ורבים מהם עדיין משמשים) כשמות פרטיים: אהרן, אליעזר, בצלאל, גמליאל, דניאל, זכריה, חננאל, יחיאל, יצחק, כלב, מיכאל, נתן, עוזיאל, ציון, רפאל, שאלתיאל, וכו'. רבים מאלה הם שמות תיאופוריים, כלומר שמות המכילים אותיות של שם הויה (יונתן, ברכיה, יחיאל, אליעזר וכו').
2. **שמות עבריים המציינים אחד מהמושגים הבאים:**

- א. **תכונות חיצוניות.** רק שלושה שמות נמצאו בקטגוריה זו, בין יהודי בולגריה: גדול, קטן, לבן.
- ב. **מושגים מופשטים או תכונות אופי.** מנוח, נבון, שלום, רחמים, מימון, נחום, שמחה, צדיק, וכו'.
- ג. **שמות של בעלי חיים או צמחים.** רק ארבעה שמות לבעלי חיים ואחד לצמחים: אריה, כלב, שפן, יונה. השם היחיד בבולגריה שנמצא קשור לצמחים הוא השם **צמח עצמו**.
- ד. **מקצועות.** השמות העתיקים ביותר בקבוצה זו הם, כמובן, כהן ולוי. עם הקמת קהילות יהודיות מסודרות ומאורגנות, נמצא חזן, מלמד, סופר, טבח (במשמעות שוחט, קצב), בלן, גבאי, גוזז וכו'. לקבוצה זו שייך גם **חלפון**.

ה. **שמות הקשורים לאירועים מיוחדים.** לעתים נבחרו שמות של ימי מועד או דמויות היסטוריות הקשורות בחגים: ילד שנולד בפסח קיבל את השם פסח או משה, בפורים מרדכי. אם נולד בעשרת ימי תשובה הוא נקרא רחמים או ירוחם. השם נחום ניתן לילד שנולד בתשעה באב או אם קרה אסון במשפחה, ניסים – כאשר המשפחה ביקשה לבטא תקווה לשיפור מצבה הכלכלי. באותה רוח נבחרו גם מספר שמות תנ"כיים, כגון יוסף (נוסף עוד ילד), ראובן (בן זכר אחרי מספר בנות) וכדומה.

ו. **שמות נוכריים שתורגמו לעברית.** קבוצה אחת בקטגוריה זו כוללת שמות משפחה המבוססים על תרגום לעברית של שמות מקומות מחוץ לארץ ישראל: ירחי – לתושבים לשעבר של העיר Lunel בצרפת

(lune = ירח), והררי ליהודים שהגיעו מהעיר Montpellier בצרפת (הר=mont).

קבוצה אחרת היא שמות המורכבים ממילת היחס מ- (מן) ושם מקום. כך נתקבלו מיטראני או מפאנו (Trani, Fano הן ערים באיטליה). גם השמות טראני ופאנו היו קיימים בבולגריה.

קבוצה שלישית ואחרונה בקטגוריה זו כוללת שמות משפחה הבנויים משם מקום בתוספת הסימט – י, בהתאם לתצורת שמות תואר בעברית. כך נוצרו מזרחי, ירושלמי, אשכנזי. כלל תצורה זה יושם גם לגבי מקומות כמו גרנדה או סרגוסה בספרד, וכך התקבלו אגרנטי או סרגוסטי וכדומה.

ז. **שמות משפחה המורכבים מהמילה בן או בר ושם פרטי.** בכל אגן הים התיכון, נוצרו שמות משפחה יהודיים על ידי הוספת התחילית 'בן' או 'בר' לשם פרטי. בבולגריה אנו מוצאים בריצחק, ברנתן, בנדוד, בניוסף, בנשושן, בנציון, בנון, בניקר, וכו'. סוג זה של שמות מקורם בתקופת התנ"ך, כאשר כינו את האדם בשמו ובשם אביו, כגון דוד בן ישי. מאוחר יותר נהגו בדרך זו לכבד בן משפחה חשוב.

ח. **שמות משפחה המבוססים על נוטריקון.** רק שלושה שמות שייכים לקבוצה זו: בכ"ר (בן כבוד רבי), בכמהר"ם (בן כבוד מורנו הרב מנחם) ומקבילו בכמהר"ש (בן כבוד מורנו הרב שמעון/שלמה/שמואל).

שמות ממקור נוכרי

יהדות בולגריה היוותה מזיגה של יהודים שהתיישבו שם בתקופת הקיסרות הרומית והביזנטינית, עם קבוצות של מהגרים שהגיעו בתקופות שונות, החל מהמאה ה-14 עד לתחילת המאה העשרים, ממקומות שונים כגון הונגריה, צרפת, גרמניה, ספרד, פורטוגל, איטליה, רומניה, אוקראינה ורוסיה. היהודים שהגיעו מספרד היוו רוב בולט. שמות המשפחה היהודיים הושפעו מאוד על ידי האינטראקציה עם תרבות העמים שהיהודים ישבו ביניהם לפני שהגיעו לבולגריה.

ההשפעה היוונית. חפירות ארכיאולוגיות מאשרות נוכחות יהודית בבולגריה מהתקופה הרומית. קטעי מצבות תוארכו למאה השנייה לספירה. תושבים יהודים ראשונים אלה באיזור ידועים כיהודים רומניוטים (ביזנטים). הם חיו לא רק בבולגריה אלא גם בדרום חצי האי בלקן, אסיה הקטנה ואיי יוון. הם דיברו יוונית, ושמותיהם היו ממקור יווני כאשר לא היו ממקור עברי. יצחק מוסקונה מצא בבולגריה את השמות היווניים הבאים, ששרדו עד למאה ה-20:

Assayas, Avdish, Dekalo, Ergas, Galiko, Kalo, Katsuni, Khara, Malakon, Moskona, Pando, Papo, Pilosof, Pizanti,

והגרמנים, התמזגו עם הקהילה הספרדית והלדינו הפכה לשפתם היומיומית.

לשפה הערבית היתה השפעה גדולה על תצורת שמות המשפחה, לאורך המאות הרבות של דו-קיום של יהודים ומאורים בספרד, בימי הביניים המוקדמים. ארבעים ושניים שמות יהודיים בבולגריה מקורם בשפה הערבית, כמו **אבוהב, אלחליל, אלמליח, בלול, דנון, חביב, חכים, טראבולוס, מולכו, נג'אר, סיד/סידי, עבדאללה, פראנג'י** וכו'. רק ארבעה שמות מבוססים על שמות מקומות: **אלפאסי** = מהעיר פס, **אלחליל** = מחברון, **אלאג'ם** = מפדס ו**טראבולוס** = מטריפולי. שמות אחרים ממקור ערבי מציינים מעמד: **אלשיך, אלסעיד, סידי** = מנהל או מנהיג; מקצוע: **אלפנדארי** = גובה מיסים, **עמר** = בנאי, **חכים** = רופא, **נג'ר** = נגר וכו', או כינוי.

מאה ושניים שמות הם ממקור ספרדי. מחציתם (55) הם שמות של מקומות בספרד, לעתים עיר גדולה כמו קורדובה, גרנדה, ליאון או טולדו, אבל לרוב אלה שמות של מקומות קטנים בכל מחוזות ספרד.

כאשר אנו עוסקים בשמות הקשורים לגיאוגרפיה, השאלה שמתעוררת היא: מדוע המהגרים מספרד, פורטוגל, גרמניה ומקומות אחרים, כשהגיעו לארצות אחרות לא שמרו את השמות המקוריים שלהם אלא אימצו שמות חדשים המבוססים על מקומות המוצא שלהם? שני הסברים אפשריים: (1) האהבה והגעגועים למקום לידתם היו חזקים יותר מזיכרון צרותיהם במקום, (2) השמות ניתנו על ידי הקהילה הקולטת. לפי מוסקונה, ההסבר השני נראה משכנע יותר.

אחד עשר שמות ממקור ספרדי מתארים תכונות גופניות: **אמריו** = צהוב, בלונדיני, **קאלוז** = קרח, **פרסקו** = רענן, **ניניו** = צעיר וכו', 26 שמות מתארים תכונות אופי, כמו: **אמאדו** = אהוב, **אנג'ל** = מלאך, **בואנו** = טוב, **קרידו** – יקר וכו'. גם מקצועות הפכו לשמות משפחה: **טראפרו** = סמרטוטר, **פירגדור** = שוחט ובודק, ולבסוף כינויים כמו **קלדרון** = דוד, **פרזנטי** = מתנה ועוד.

רוזנס מביא שבעה שמות יהודיים ממקור פורטוגזי בכל האימפריה העות'מנית. הסיבה לכך שיש כה מעט שמות היא כנראה העובדה כי רוב יהודי פורטוגל מצאו את דרכם צפונה, לאמסטרדם, המבורג ולונדון. אחדים התיישבו בסלונקי ואחרים התיישבו בערים שונות באיטליה, ומאוחר יותר הם יסדו, בהצלחה רבה, את קהילת ליבורנו. שישה שמות מבין אלה נמצאו בבולגריה: **Alvo, Belo, Gatenio, Oliver, Panijel, Perera**.

ההשפעה האיטלקית. יהודים מסיציליה הגיעו לשטחי האימפריה העות'מנית יחד עם יהודי ספרד אחרי הגירוש. בזמן שלטונו של האפיפיור פיוס החמישי, בין 1566 ו-1574, הגיע לבולגריה, דרך רגוזה

Polikar, Politi, Shiprut, Veisid.

ההשפעה ההונגרית. בשנת 1376, 20 שנה לפני כיבוש בולגריה על ידי האימפריה העות'מנית, גירש המלך לודוויג הראשון את יהודי הונגריה מארצם. רוב הפליטים האלה הגיעו לפולין, אך אחדים מהם הגיעו לבולגריה בדרך הדנובה. כאן הם התיישבו בפלוון (Pleven), ניקופול, וידין (Vidin) וסופיה. הם לא התערבו עם היהודים המקומיים ויסדו קהילות נפרדות. לא היו להם שמות משפחה, ואחדים מהם קיבלו את הכינוי **Madjar**, שפירושו בתורכית 'הונגרי', או **Budun** שפירושו 'מהעיר בודה'. **מאג'ר** ו**בודון** הפכו לשמות משפחה, והאחרון הפך עם הזמן ל**בוטון**, לדעתו של רוזנס.

ההשפעה הצרפתית. בשנת 1394, גורשו יהודי צרפת, בפקודתו של המלך צ'ארלס השישי. רבים מהם עברו לגרמניה ואחרים מצאו את דרכם לספרד. אבל אחדים השתמשו בנהר הדנובה, כמו יהודי הונגריה, והגיעו לבולגריה, ושם התערבו עם הקהילה הרומניוטיה. חלק משמות המשפחה שלהם מגלים את מוצאם: **צרפתי, הררי וירחי.** השם **קריספין** מקורו במקום בשם **Crespian**, ליד העיר נים (Nîmes) בדרום צרפת. **קוזי** בא מהמקום בשם **Cuzy** צפונית לליון ו**סאלינאס** מ-Salin.

ההשפעה הגרמנית. ב-1470, גירש המלך לודוויג העשירי את היהודים מבוואריה. רבים מהם הגיעו לבולגריה, הצטרפו ליהודי הונגריה ויסדו קהילות אשכנזיות. לרובם, כמו לאחיהם מהונגריה, לא היה שם משפחה. זו אולי הסיבה שרבים מהם הפכו את כינוייהם לשמות המשפחה שלהם, כמו **אשכנזי** (מארץ אשכנז) או **טדשקי (Tedeschi)**, שבאיטלקית פירושו 'גרמני'. שמות אחרים ממוצא גרמני הם **וורמיס (Vormis)**, כלומר מהעיר וורמס בגרמניה, המופיע גם בצורה **גורמיס** או **גורמיסאנו**, **גארטי** שנגזר מגארטאך במחוז וורטנברג, **רוביסה** מ'רעביצען' שפירושו בידיש רבנית ו**טג'ר**, שנגזר מהמילה 'טייצ', כינוי קדום לשפה הגרמנית, או מהמילה הערבית תג'ר שפירושו 'סוחר'.

ההשפעה הערבית והספרדית-פורטוגזית. לאחר ההצעה הנדיבה של הסולטן העות'מני ביאזיד השני, הגיעו בשנת 1494 לבולגריה היהודים שגורשו מספרד ב-1492, והתיישבו בערי המסחר שחיו בהן יהודים באותו זמן. מהגרים אלה היו בעלי השכלה חילונית ורבנית גבוהה ומהר מאוד הגיעו למעמד של מנהיגים של כל הקהילה היהודית, שקיבלה את מנהיגותם הרוחנית והכלכלית. במשך 150-200 השנים הבאות, כל הקהילות היהודיות, גם צאצאי היהודים ההונגרים

חדשים והעם הבולגרי העניק רשמית זכויות שוות לאוכלוסיה היהודית. התרבות והשפה הבולגרית הפכו לחלק מחיי היומיום, והיהודים אימצו אותה כשפת אם. עובדות אלה השפיעו גם על יצירת שמות משפחה. הצעד הראשון ב"בולגריזציה" של שמות המשפחה היה כאשר בבתי הספר, בצבא ובמוסדות הממשלה הונהגו רשמית הסימונים הבולגריים -ov, -ev או -ski. השמות הראשונים ששנו היו השמות ממקור תורכי, וכך התקבלו **Bakalov, Kuyumdjiiski, Kutchukov,** וכו'. מאחר שחלק מהיהודים עדיין נקראו על שם אבותיהם, הפכו ניסים לניסימוב, סמואיל לסמואילוב וכו'. אחרים הוסיפו את שם המקום לשמם הפרטי, וכך נתקבלו **Samakovski** (מסמאקוב), **Plevenski** (מפלון) וכו'.

מעניין לציין כי במסגרת החוקים האנטישמיים משנת 1941, נאסר על היהודים לשאת שמות לא-יהודיים. הבעיה היתה יותר חריפה בשביל נשים, מאחר ששמות פרטיים עבריים היו פחות אופנתיים והילדות שנולדו קיבלו שמות צרפתיים או גרמניים. הנשים שלא היה להן שם עברי חוייבו לשנות את שמם לשרה. לגבי שמות המשפחה, היה על היהודים – גברים ונשים – להסיר משמם את הסימונים הבולגריים, וכך אפילו במקום השם הספרדי קורדובה התקבל קורדו – דבר שהוא שטות מוחלטת! אחרי שחרור בולגריה בספטמבר 1944, הוחזרו ליהודים שמותיהם המקוריים.

ההשפעה האשכנזית בתקופה האחרונה. יהודים אשכנזים שהגיעו לבולגריה בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20 מארצות האיזור: אוקראינה, רומניה ורוסיה, הביאו איתם שמות חדשים כגון גליקמן, רונברג, הייסלר וכו'. כל השמות האלה נידונים בהרחבה בספריו החשובים של ד"ר אלכסנדר ביידר. יהודים אשכנזים אלה היוו 10% של האוכלוסיה בבולגריה.

ההשפעה הישראלית. כאשר עלו לישראל כתשעים אחוזי מיהודי בולגריה, בשנים 1948-49, שמרו רובם את שמות המשפחה שלהם, אבל חלק מהן עברתו את שמם. וארסנו Varsano הפך לארבל, בכר (על אף היותו נוטריקון עברי) היה בן הר, קויומג'ינסקי היה שם-טוב וכדומה.

שמות בלתי מוסברים. מוסקונה מסביר בספרו את המקור והמשמעות של 200 שמות יסוד מתוך 500, ובסך הכול 550 שמות, כולל נוסחיהם השונים. רק 40% מהשמות! המיקרופילמים של הדרכונים הקבוצתיים של 45,000 העולים מבולגריה שהגיעו

(דוברובניק) גל חדש של מהגרים, רובם מקלבריה. יהודי סיציליה וקלבריה שהתיישבו בבולגריה נקלטו מייד והתמזגו עם הקהילה הספרדית. מנהגיהם הדתיים היו דומים והשפות לדינו ואיטלקית הן שפות קרובות. 32 שמות ממקור איטלקי נמצאו בבולגריה:

Adato, Akile, Baltano, Bassan, Benito, Boni, Calmi, Capon, Capua, Conto, Cosina, Covo, Diga, Fano, Farin, Finzi, Florentino, Graziani, Magriso, Maestro, Mefano, Meseres, Mezan, Mitrani, Modiano, Motola, Romano, Sonino, Taranto, Tedeschi, Trani, Ventura.

כמחצית השמות האלה קשורים למקומות באיטליה והאחרים מתארים מעמד, מקצוע או תכונות אופי.

ההשפעה התורכית. מאחר שבולגריה היתה חלק מהאימפריה העות'מנית במשך 500 שנה, הורגשה השפעת השפה התורכית על האוכלוסיה בכלל ועל הקהילה היהודית בתוכה. אפילו הלדינו המדוברת במקום הועשרה במילים תורכיות רבות. על כן אין להתפלא שנמצאו בבולגריה 66 שמות ממקור תורכי. גם שמות אלה מבוססים על תכונות גופניות, תכונות אופי, מקצועות וכינויים. לדוגמה: בקשי (Bakhshi) = מתנה, בקאל (Bakal) = בעל מכולת, פאמוק (Pamuk) = העוסק בכותנה, צ'לבי (Tchelebi) = אדון, קנטארג'י (Kantardji) = בעל המאזניים, וכו'. יהודים רבים שלא היו להם שמות משפחה קיבלו כינויים, שהפכו, עם הזמן, לשמות משפחה. כך מצאנו, למשל, Aji (מר), Assis (נחמד) וכו'.

מעט מאוד מבין השמות התורכיים קשורים לשמות מקומות. מלבד Madjar שכבר הזכרנו, יש לנו Gurdji (מגרוזיה), Kadas (קדש=ירושלים), Shamli (מדמשק – לפי השם התורכי העתיק לדמשק: שאם), וכן Valadji (מוולאכיה ברומניה). כל המקומות האלה היו מחוץ לתורכיה.

ההשפעה הבולגרית. אם כי היהודים חיו בבולגריה במשך מאות שנים, לא הושפעה שפתם – לדינו – ולא הושפעו שמות המשפחה שלהם מהשפה הבולגרית, כפי שהושפעו משפות הארצות האחרות שבהן התגוררו. הסיבה העיקרית לכך היא שעם הגיעם לבולגריה מצאו שם היהודים עם משועבד. התרבות המקומית הכתובה היתה דלה ולבולגרים עצמם לא היו שמות משפחה. מובן שבתנאים אלה לא ניכרה ההשפעה הבולגרית על המסורת או השמות של יהודי בולגריה.

צמיחת התרבות הבולגרית הלאומית התחילה רק במאה ה-18 והמאבק נגד 500 השנים של כיבוש תורכי הביא לעצמאות בולגריה בשנת 1878. אחרי השגת העצמאות, החלה תקופה חדשה. האווירה הפיאודלית פינתה מקום לתנאים סוציו-אקונומיים ותרבותיים

המשך המחקר על שמות המשפחה היהודיים בבולגריה יהווה תרומה חשובה למחקר האונומסטיקה היהודית-עות'מנית בעתיד.

נספח

ראו נספח בנוסח האנגלי של מאמר זה.

ביבליוגרפיה

ראו ביבליוגרפיה (מבחר) בסוף הנוסח האנגלי של מאמר זה.

מטילדה טג'ר היא בעלת תואר MA במדעי הספרנות והמידע מהאוניברסיטה העברית בירושלים, ועוסקת בגניאלוגיה מאז 1986. זה מספר שנים היא מתמחה בגניאלוגיה של הספרדים ועוסקת בבניית אמצעי מחקר עבור תפוצה זאת. עבודותיה האחרונות נמצאות באתר האינטרנט:

www.sephardicstudies.org/entrance.html

* המאמר מבוסס על הרצאה שניתנה בכנס הבינלאומי ה-23 לגניאלוגיה יהודית, יולי 2003, ושינגטון DC.

בשנים 1948-49 שמורים ב'ארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי' בירושלים. אוסף מסמכים ענק זה איפשר לי להוסיף 50 שמות מקוריים לרשימתו של מוסקונה. אני מנסה להשלים את המשימה בעזרת עבודות שונות בתחום האונומסטיקה, מילונים בשפות שונות, התנ"ך, מפות ורשימות המיקוד מארצות שונות (מדריכי המיקוד האלה הם המקורות היחידים שניתן למצוא בהם את שמות כל המקומות, גדולים וקטנים), ולפרסם את התוצאות.

ארבעים ושמונה שמות עדיין מחכים להסבר:

Adoar, Adrabi, Adroke, Agodilo, Akile, Anili, Arkovi, Avit, Balshetsh, Barsas, Gerzi, Kabolaj, Kadales, Kakumov, Kalio, Katarivas, Kauli, Kaumo, Khanoah, Kharano, Labes, Laron, Lobel, Matral, Mekish, Mosatsho, Mushanov, Pili, Pilov, Pimanov, Polastro, Prulo(v), Saali, Sadni, Saranga, Sarub, Seliktar, Semen, Shaban, Struti, Sturu, Shuva, Tshesano, Veissid.

קובו – מקור השם ומקום המוצא של המשפחה

יוסף קובו

איזידורו מילן גונזלס-פרדו (Isidoro Milan Gonzalez-Pardo) מהעיר פונטוודרה (Pontevedra) בגליציה שבצפון ספרד, הוציא חוברת מיוחדת המוקדשת למקומות בשם Cobo. שם החוברת "Toponimo Gallego" "COBO". גם הוא יוצא מתוך הנחה שמקור השם COBO או COVO הוא המילה הלטינית cavus והוא מופיע בשפה הפרוטוגזית בצורות covum, cova, covudo ו-covo.

ידוע שלפי הפונטיקה הספרדית העתיקה, בהרבה מקרים האות 'v' לפני האותיות o או ou הפכה לאות 'b'. עד היום דוברי ספרדית בספרד ובדרום אמריקה כותבים 'b' ומבטאים 'v'. לכן גונזלס-פרדו אינו מבדיל בין מקומות ששם Cobo או Covo. הוא מוצא לא פחות מעשר שמות טופונימיים כאלה בגליציה שבצפון ספרד.

השם קובו בפורטוגל

בפורטוגל קיים נהר בשם Rio Covo, ויש גם עיירת דיג על החוף המערבי של פורטוגל, דרומית לליסבון, הנקראת Porto Covo. הכרכה של הרוזן Conde de Porto Covo מוצגת עד היום במוזיאון הכרכות בליסבון. מאידך גיסא, חייבים לציין שבין מאות שמות המשפחה המוזכרים בחמשת הכרכים של הספר על הגניאלוגיה היהודית של פורטוגל וגיבראלטר *Genealogia Hebraica – Portugal e Gibraltar* מאת Jose Maria Abecassis, שם המשפחה COVO אינו מופיע כלל. גם במאמר של החוקר מרקדו יוסף קובו (1870-1940) תחת הכותרת *מגורשי ספרד בשלונקי כפי שפורסם בספרו של דוד רקנטי זיכרון שלונקי – גדולתה של ירושלים דבלקן*, השם קובו אינו מופיע בין שמות יהודי פורטוגל אשר היגרו לשלונקי. נוסף לכך ידוע שיוצאי פורטוגל בשלונקי התפללו בבתי הכנסת שלהם ולא בבית הכנסת "שלום" בו התפללו יוצאי איטליה, כולל משפחת קובו. מתוך זה חייבים להסיק שהסבירות שפורטוגל היא מקום מוצאם של המשפחות בשם קובו, לפחות אלה שהגיעו לשלונקי, היא נמוכה ביותר.

השם קובו בספרד

בספרד יש מספר מקומות ועיירות בשם Covo. גם שם המשפחה COBO ו-COBOS הגו די נפוץ שם ובמיוחד בצפון. בעיר Navajeda, בקרבת העיר Santander בצפון ספרד, הייתה משפחת אצולה בשם COBO ולה סמל משפחתי בצורת מגן, ועליו חמישה אריות בצבע זהב על רקע כחול בהיר. (ראה איור 1)

בניגוד ליהודי אשכנז אשר התחילו לקבל שמות משפחה לפי צו של הקיסר יוזף השני (Joseph II) בסוף המאה ה-18 (שנת 1787) ובתחילת המאה ה-19 (בתקופת נפוליאון), ליהודי ספרד היו שמות משפחה שנים רבות לפני גירוש ספרד.

לשמות המשפחה מקורות שונים. השם ניתן לפי מקצוע: חייט, מלמד, גבאי; לפי מקום מגורים: קודובה, טולדו, פיונטי – מהעיר Pisa, אלקלעי – מהעיר Alcala; לפי שם תנ"כי: משה, נפתלי, יוסף; לפי תכונות פיזיות: גדול, קטן, לבן; לפי תכונות אישיות: נבון, חכם; לפי שם האב: בן-גון, בן-דוד, בן-שמעון, ועוד הרבה קבוצות שיוך שונות. מתוך בחינה של רוב קבוצות השיוך של מקורות שמות משפחה, נראה לי סביר לבחון את השם קובו כנובע משני מקורות אפשריים: כתיאור התכונות הפיזיות או המראה של ראש המשפחה, או כמציין את מקום המגורים של אבות המשפחה.

שם המשפחה קובו כנובע משם תואר.

המילה היחידה הקרובה לקובו, מקורה במילה הלטינית cavus. בשפה הספרדית בימי הביניים הייתה קיימת המילה couo שפירושה קעור. כיום קיימות המילים cueva = מערה, cova = כיפה, או covacha = קבר, חור באדמה – כולן מילים המסמנות מקום שנוצר מחפירה או דבר בצורה קעורה. גם בשפה הפרוטוגזית המילים הקרובים ביותר לשם COVO הן cova שפירושה חפירה, קבר, covao = חור פעור, covil = פינה, מקלט. מופיעה גם המילה covo עצמה במשמעות של קעור. צירוף המילים prato covo פירושו צלחת למרק, קערה. על יסוד זה ניתן לומר שבשתי השפות, ספרדית ופורטוגזית, יש למילה covo אותו פירוש והוא: קעור, מעוגל פנימה כתוצאה של חפירה, או קערה, או עדשה קעורה. שם זה עשוי לתאר אדם שצורתו קעורה (גיבן) או אדם שהולך כפוף.

קובו כשם טופונימי

המילה covo מצויה גם כשם יישוב, וגם כאן ישנה האפשרות שהשם נובע מצורת המקום או היישוב. ייתכן מאוד שגם לשמות הטופונימיים של עיירה, עיר נמל או כפר הנושאים את השם Covo או Cobo יש אותו מקור לטיני cavus הנובע מצורתו הקעורה של היישוב בגלל מיקומו בקיפולי הר או מפרץ שצורתו בדרך כלל, קעורה. גם את השמות הטופונימיים האלה יש לחפש בפורטוגל, ספרד או איטליה – ואכן מצאנו שמות של יישובים בשם זה בכל אחת מארצות אלה.

לשלוניקי, או שבאמת המשפחות קיבלו את שמן מהעיר האיטלקית Covo.
 לפי הנ"ל ניתן לוציא חמש מסקנות:
 א. COBO, COVO ו-COUO הם אותו השם.
 ב. המקור של השם הוא בתיאורו של Yusaf COVO כאדם כפוף, בעל מראה קעור (couo).
 ג. אם משפחה בשם זה היגרה לאיטליה אין להניח שהתיישבה דווקא בעיירה COVO ליד מילאנו.
 ד. קיימת אפשרות שאותה משפחת COVO הגיעה לתחומי האימפריה העות'מאנית ישירות מספרד ולא דווקא דרך איטליה.
 ה. על אף זאת, קיימת גם האפשרות שלפחות חלק ממשפחת COVO שהגיעה לאימפריה העות'מאנית, מקורה מהעיר Covo בצפון איטליה.

משפחת קובו בשלוניקי

בשלוניקי הייתה משפחת רבנים וגבירים, אשר, לפי הכתוב באנציקלופדיה יודאיקה ובמספר רב של ספרים על יהדות שלוניקי, מוצאם היה מהעיר Covo לא הרחק מהעיר מילאנו באיטליה. לא מצאתי רישומים על תאריך הגעתם של ראשוני משפחת קובו לשלוניקי. האם הגיעו ישיר מספרד מאחר שמשפחות עם אותו שם, כאמור, חיו בספרד עוד לפני הגירוש ב-1492, או שהיו אלה יהודים שבעת גירוש ספרד היגרו לאיטליה ובתקופה מאוחרת יותר עברו לשלוניקי? כפי שאנו יודעים, בני משפחת קובו התפללו בבית הכנסת "שלום" של יהודי איטליה ומאחר שלמשפחת COVO בשלוניקי יש היסטוריה מתועדת במשך למעלה מעשרה דורות מתחילת המאה ה-17 עד למאה ה-20, ייתכן מאוד שבאמת מקור המשפחה הוא מהעיר Covo באיטליה. לעומת זאת, במאמר "משפחת קובו רבניה וגביריה" מאת יצחק ש. עמנואל שפורסמה בספרו של ריקאנטי "זכרון שלוניקי", קובע המחבר שמקור משפחת קובו הוא העיר Villar del Cobo בצפון ספרד. בהמשך כותב מחבר המאמר: "בני משפחת קובו באו לשלוניקי בזמן גירוש ספרד. הם היו שייכים לקהל קדוש "שלום". המצבה העתיקה ביותר למשפחה הזאת, שמצאתי בבית החיים של שלוניקי, היא מ'היקר הנכבד וחרן בממונו ר' אברהם קוב'ו שנפטר בכ"א שבט רצ"ג (1533). כמאה שנה אחרינו אנו מוצאים חכמים ומנהיגים ממשפחה זו, שבמשך שלוש מאות שנים מסרו את עצמם לטובת היהדות השלוניקאית". בהמשך מזכיר כותב המאמר את שמותיהם של לא פחות מ-49 רבנים ששם משפחתם קובו. הרשימה מתחילה בר' יהודה קובו "החכם והמרום" אשר הוצא להורג בשנת שצ"ז (1636), ומסתיימת בר' חנניה קובו – "החכם השלם" בנו של יעקב קובו.

ברוב המאמרים על יהודי שלוניקי מוקדש מקום נכבד לר' יהודה קובו ולסיפור על מותו הטרגי. ר' יהודה היה רבה של שלוניקי. בתמורה לזכות להתגורר בעיר זו, התחייבה הקהילה היהודית לשלם לשלטון הטורקי מס

ברבועון Sefarad היוצא במדריד על ידי המכון לחקר יהדות ספרד Arias Montano מתפרסם מאמר של F. Burgos Cantera על השכונות היהודיות בעיר Guadalajara, ובסוף המאמר יש רשימה של יהודים אנוסים שנשפטו על ידי האינקוויזציה. בסוף הרשימה בע' 351 מופיע השם Lopez COBO.
 בספר על יהודי העיר אווילה בספרד, Judios de Avila מאת Pilar Leon Tello מהארכיון ההיסטורי הלאומי של ספרד, מובא (ע' 119) מסמך מתאריך 9.4.1303 ובו מציין שבשכונת Santa Cruz יש בתים של היהודי Yusaf el COUO. לפי מבנה השם ברור שמדובר על יוסף הכפוף, בעל גבנון או הליכה כפופה. מעניין לציין שאינדקס השמות באותו הספר (ע' 171) מפנה את הקורא אל אותו עמוד 119, ובו השם הרשום הוא Yusaf COVO.

COBO

(NAVAJEDA)

SANTANDER.

EN CAMPO DE AZUL, CINCO LEONES
 EN ORO, CORONADOS, RAMPANTES Y
 COLOCADOS EN SOTUER.

איור 1: סמל משפחת קובו מהעיר Navajeda: על רקע תכלת, חמישה אריות זהב, עם כתרים בראשם, מוכנים לזינוק.

The Cobo family coat of arms from the town of Navajeda: On a bright blue background, five rampant golden lions, with crowns.

העיר Covo באיטליה כמקור של השם קובו.

לפי ה-Encyclopedia Judaica מקור משפחת קובו היא העיר Covo, לא רחוק מהעיר מילאנו באיטליה. העובדה שהיהודים ממשפחת קובו בשלוניקי היו מתפללים בבית הכנסת "שלום" שהיה בית הכנסת של יוצאי איטליה, מחזקת את הסברה שאמנם מקור המשפחה הוא איטליה. השאלה הנשארת פתוחה היא האם משפחות בשם קובו הגיעו מספרד לאיטליה – לא בהכרח לעיר קובו על יד מילנו – ומשם היגרו

איור 2: אבן זיכרון לרבנים ממשפחת קובו, בבית העלמין החדש בסלונקי: יוסף שמעיה קובו, רפאל אשר קובו, יוסף קרילו קובו, חיימוטשו קובו, רפאל חיים קובו.

Memorial monument commemorating some of the rabbis of the Covo Family of Saloniki

משפחת קובו בבולגריה

לצערי הרב אין לי מידע מדויק מאין הגיעה משפחת קובו לבולגריה. מאחר שבולגריה הייתה חלק מהאימפריה העות'מאנית במשך כ-500 שנה, בין השנים 1396 ו-1878, אפשר לשער שחלק מצאצאי משפחת קובו משלונקי נדדו צפונה בתוך האימפריה העות'מאנית. ידועים שני ריכוזים גדולים של בני משפחת קובו בבולגריה – בדרום בולגריה בערים פזארדג'יק ופלוברדיב (Pazardjik, Plovdiv), פ'ליפופוליס או פ'ילבה, כפי שקראו לה הטורקים והיהודים). גם בעיר רוסה (רוסצ'וק-Ruschuk) בצפון בולגריה, על גדות נהר הדנובה היו משפחות בשם קובו. סביר להניח שבני משפחת קובו נדדו צפונה לערים הנוכרות, מרחק לא רב משלונקי, בתקופה הקרובה לגירוש יהודי ספרד או בתקופה מאוחרת יותר, כתוצאה של מגיפה או שריפה – תופעות די שכיחות באותה תקופה. סברה זו, המתבססת על קשרי יהודי בולגריה עם יהודי שלונקי, מתחזקת על ידי מקרה של התדיינות בין יהודים בעיר קיוסטנדיל (Kiustendil) בבולגריה. כאשר לא יכלו להגיע להסכמה בנושא מסוים, פנו ב-1670 לרב אליהו קובו בשלונקי (ח. קשלס – "קורות יהודי בולגריה" כרך א' ע' 169).

לגבי בני משפחת קובו ברוסיה אפשר להניח שגם הם הגיעו לעיר זו משלונקי או, סביר יותר, ישר מאיטליה או מהערים ספליט (Spalato) או דוברובניק (Ragusa) על החוף הדלמטי, שהיו שייכות לונציה. שם היו קהילות יהודיות חשובות ויש הוכחות היסטוריות שחלק מהמשפחות שהתיישבו בערים לאורך נהר הדנובה (משפחת ונטורה, פינצי ואחרות) הגיעו מהחוף הדלמטי כתוצאה מתקנות נגד היהודים

שנתי מיוחד. עקב המחסור בכסף מזומן, הסכימו השלטונות לקבל בגדים המיוצרים על ידי היהודים כתמורה שוות ערך. מדי שנה בשנה הייתה משלחת של יהודי שלונקי מביאה לאיסטנבול כמויות של בגדים, מוכרת אותם במכירה פומבית ומוסרת את התמורה לשלטונות. בשנת 1637 עמד בראש המשלחת ר' יהודה קובו. השלטונות מצאו שלא כמות הבגדים ולא טיבם היה משביע רצון, עצרו ועינו את אנשי המשלחת באכזריות, והכניסו אותם לבית הסוהר. ר' יהודה עצמו נשפט למוות והוצא להורג באותה שנה. לר' יהודה היו שני בנים: שמעיה ואליהו. צאצאי שמעיה היוו את ההתחלה לשושלת ארוכה של גבירים ורבנים ממשפחת קובו. אזכיר רק כמה מהשורה הארוכה של נכבדי ורבני שלונקי ממשפחה זו: הרב אשר קובו (1798-1875) שהיה דיין ורב ראשי "חכם באשי" של שלונקי. במשך כל חייו לא לקח שום תשלום עבור התפקידים שמילא. בנו, חיים ("סניור חיימוצ'ו") קובו, היה בין מייסדי בית הספר אליאנס ב-1876. הרב יעקב (יעקובצ'י) קובו (1824-1907) יסד את האקדמיה לרבנים "בית יוסף", ממנה יצאו רבנים לא רק לשלונקי אלא ליוון כולה. הוא זכור כאדם אשר נחלץ לעזרת תושבי שלונקי אחרי השריפה הגדולה ב-1890 בה נשרפו יותר מאלפיים בתים. הודות לפנייתו ליהודי לונדון ופריס גוייסו כספים רבים והקהילה רכשה שני מגרשים גדולים שעליהם נבנו 160 בתים. אחרון הצאצאים המתועדים הינו ר' חנניה קובו. בשריפה הגדולה בשנת 1917 הוא איבד את כל רכושו, דבר שהכאיב לו מאוד. הוא נפטר בשנת 1929.

נכדו של ר' יהודה קובו היה ר' יוסף קובו אשר נקרא על שם סבו מצד אמו ואשר כיהן שלוש שנים כרבה הראשי של שלונקי. ר' יוסף קובו הוא הראשון בשורת הרבנים בשם יוסף קובו מתוך רשימת 49 הרבנים ששם משפחתם היה קובו. גם השם יצחק קובו מופיע מספר פעמים ברשימה ומי יודע אם אחד מהם אינו מאבות הסב שלנו יוסף יצחק קובו.

קשה להבין את חשיבות השושלת של משפחת קובו במשך תקופה שנמשכה כ-300 שנה בלי לקבל מושג על העיר שלונקי עצמה. ערב מלחמת העולם השנייה חיו בשלונקי כ-60,000 יהודים, שהיו 60% מתושבי העיר, וזאת הייתה למעשה עיר יהודית. רחובות רבים של העיר נשאו שמות של קהילות יהודיות ושל "חכמים". היהודים היו מעורבים בכל שטחי הפעילות הציבורית והמסחרית של העיר. היו בה כ-100 בתי מדרש, 30 קהילות, וארבע-עשרה ישיבות. בצדק קרא דוד רקנטי בספרו לעיר שלונקי "ירושלים דבלקן" (ראה איור 2 – צילום אבן זיכרון לחלק מרבני משפחת קובו בבית הקברות החדש בשלונקי ואיור 3 – אילן היוחסין של משפחת קובו בשלונקי).

לאורך נהר הדנובה (משפחת ונטורה, פינצי ואחרות) הגיעו מהחוף הדלמטי כתוצאה מתקנות נגד היהודים בחלק השני של המאה ה-18. בספרו על קהילת יהודי רוסצ'וק כתב ההיסטוריון שלמה רוזאניס שמשפחת קובו הייתה בין ארבעים ושתיים המשפחות הראשונות שהתיישבו ברוסצ'וק בין השנים 1788 (תאריך ייסוד הקהילה היהודית במקום) ו-1910 (שנת הכנת רשימת ה"כולל" של יהודי רוסצ'וק הראשונים).

יהודים מפורסמים ממשפחת קובו בבולגריה

בכל הספרות על יהודי בולגריה לא מצאתי אף יהודי בשם קובו החי בפאזרדג'יק או בפלובדיב שהתבלט במיוחד בפעילותו הכלכלית והציבורית, להוציא יוסף יצחק קובו שנולד בפאזרדג'יק, התיישב בצעירותו בפלובדיב ונהיה לגביר עשיר ובעל השפעה. בין יהודי רוסצ'וק היו מספר יהודים ממשפחת קובו שהצטיינו בפעילותם הציבורית. ביניהם משה ישראל קובו, משה נפתלי קובו ואברהם יצחק קובו – בין מייסדי "החברה חסד ואמת" שהיתה פעילה מאוד למעלה מחמישים שנה בתחום גמילות חסדים. בשנת 1920 הוציא הסניף המקומי של "בני ברית" ספר בעריכתו של אברהם יצחק קובו, לכבוד 50 שנות פעילות של "חברת חסד ואמת". אברהם יוסף קובו היה גם נשיא "בני ברית", ברוסיה.

דברי סיכום

ניסיתי לתת הסבר רחב ככל האפשר על מקור השם קובו ואת מקום המוצא של משפחת קובו. מההסבר הנ"ל ניתן להבין שישנם שני מקורות אפשריים של השם.

יש הוכחות למעלה מכל ספק, שעוד לפני גירוש ספרד היו בספרד אנשים ששם משפחתם היה COBO או COVO. המקור הספרדי או הפורטוגזי נובע מהמילה הלטינית covus שפירושה קעור. במקרה זה קיימות שלוש אפשרויות: או שהשם COBO, COUO או COVO נובע מהיות אדם בעל קומה כפופה, או שהמקור הוא טופונימי ושם המשפחה נובע ממקום מגורים בשם זה. במקרה זה קיימת האפשרות ששם המקום נובע מצורתו המעוגלת והקעורה, כעין מפרץ קטן או מקום שנמצא בין קפלי מדרונות של הר. אפשרות שלישית היא שמוצא המשפחה הוא מהעיר Covo באיטליה.

לגבי מקום המוצא של יהודי בולגריה בשם קובו קיימת אפשרות שחלק מהמשפחות בבולגריה (במיוחד אלה שהתגוררו בדרום בולגריה) הגיעו מהעיר Covo באיטליה דרך שלוניקי וחלק אחר, קרוב לודאי אלה

שהתגוררו בערים לאורך נהר הדנובה, בצפון בולגריה, הגיעו מהעיר האיטלקית Covo דרך הערים לאורך החוף הדלמטי.

מאחר שידוע שבאיטליה חיו יהודים עוד לפני גירוש ספרד, נשארת בעינה השאלה האם המשפחות בשם COVO שהגיעו לבולגריה מאיטליה מקורם ביהודים ממשפחת קובו שהגיעו שם ישירות מספרד לפני הגירוש או אחריו, או שהגיעו מהעיר Covo וממנה קבלו את שמם. לשאלה זו אין לי תשובה.

ביבליוגרפיה

עמנואל, יצחק. משפחת קובו רבניה וגביריה. בתוך: רקנטי, דוד, עורך. זכרון שלוניקי - גדולתה של ירושלים דבלקן. תל-אביב, הועד להוצאת ספר שלוניקי, 1986.

קובו, מירקדו יוסף. מגורשי ספרד בשלוניקי. בתוך: רקנטי, דוד, עורך. זכרון שלוניקי - גדולתה של ירושלים דבלקן. תל-אביב, הועד להוצאת ספר שלוניקי, 1986.

קשלס, חיים. קורות יהודי בולגריה. תל אביב, דבר, 1971 ו-1973, 5 כר'.

רוזנס, שלמה. איסטוריה די לה קומונידד ישראלית די רוסג'וק. רוסצ'וק, הוצאה עצמית, 1914
Abecassis, Jose Maria: Genealogia hebraica: Portugal e Gibraltar, Secs. XVII a XX. Lisboa, 1990-91. 5 v.

Cantera Burgos, F. "Sefarad", Instituto Arias Montano, Madrid.

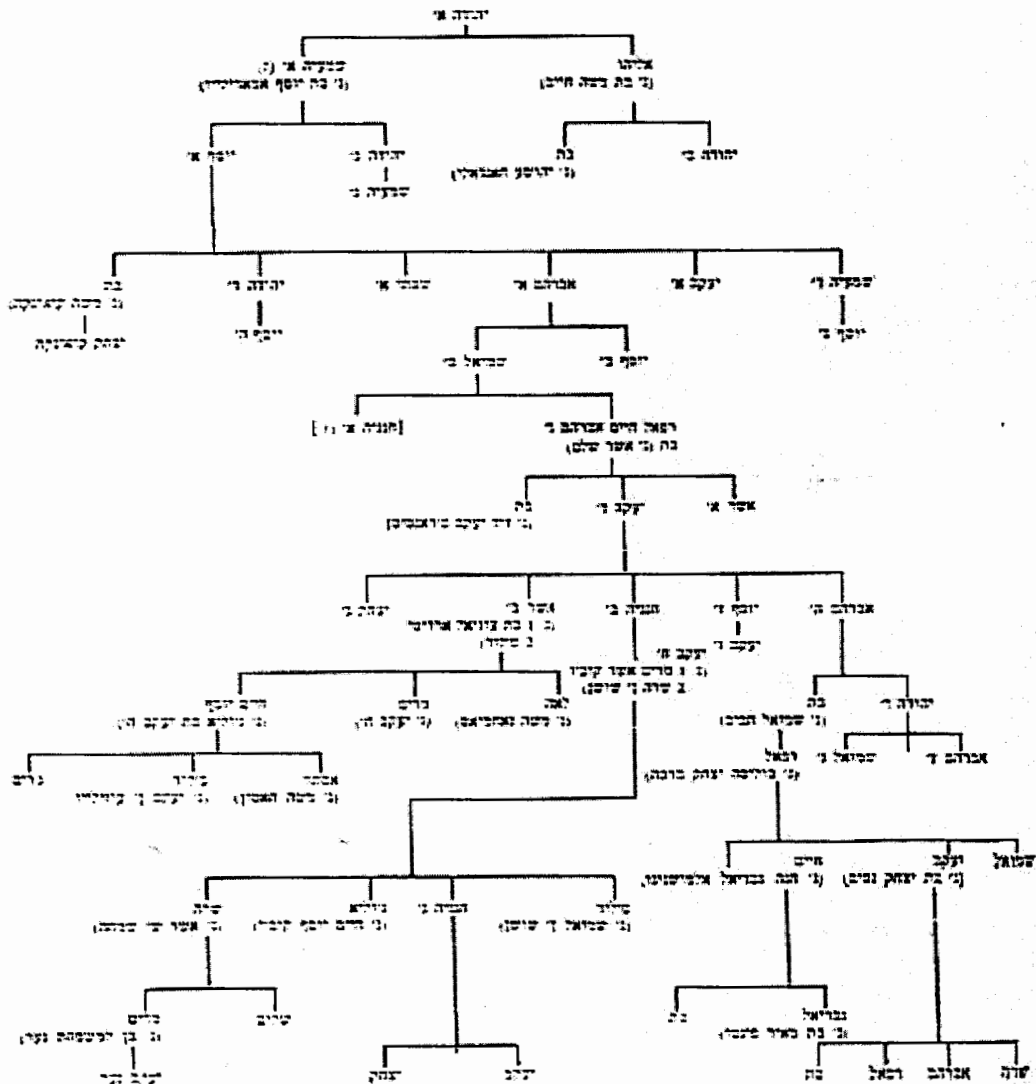
Gonzalez-Pardo, Isidoro Milan. Topinimo Gallego Cobo. Pontevedra (Galicia), Museo de Pontevedra, 1969

Leon Tello, Pilar. Judios de Avila. Avila, Instituto "Gran Duque de Alba", 1963.

יוסף קובו, יליד סופיה, בולגריה (B.A במדעי המדינה ועיתונאות ו-M.A במשפט בינלאומי מהאוניברסיטה העברית) עלה לארץ ישראל בשנת 1944, אחרי שנתיים במחנה עבודת כפייה בזמן מלחמת העולם השנייה. אחרי הקמת המדינה ושירות בצה"ל, הוא נשלח על-ידי הסוכנות היהודית לדרום אמריקה כדי לסייע ליהודים צעירים לעלות לארץ. הוא הקדיש את הקריירה שלו לקידום מערכות הכשרה טכנולוגית ישראלית בארצות דוברות ספרדית ופורטוגזית. אחרי פרישתו לגימלאות הוא למד ספרות לדינו באוניברסיטת בר-אילן. ספרו על תולדות יהודי בולגריה יצא לאור בשנת 2002.

אילן הויחסין למשפחת קובו

מסלוניקי

איור 3: אילן הויחסין של משפחת קובו מסלוניקי.

The Family Tree of the Rabbis and Prominent Members of the Covo Family of Saloniki.

חיי אבותינו במרכז אירופה במאות ה'ט"ז והי"ז

מרתה לב-עיון

מתורגם מאנגלית

מכובד של העיר. בהמבורג חיו היהודים הפורטוגזים קרוב לחומה שלידה השליכו את האשפה (*dreckwall*) ויהודי פרנקפורט התגוררו ליד המזבלה העירונית. בדו"ח משנת 1703 נאמר כי ממוצע של שלוש משפחות יהודיות התגוררו בשלושה חדרים, בהשוואה למצב האוכלוסיה הכללית – שישה בני אדם לבית. בהוטנפלוץ (*Hotenplotz*) היו 16 יהודים לבית, או יותר. למשפחות עניות היו פחות חפצים, לא מפני שלא היה כסף לקנות יותר, אלא מפני שלא היה די מקום להניח אותם! בכמה מהערים נדרשו היהודים לתלות שלטים על בתי מגוריהם ולענוד תגים מיוחדים על בגדיהם, לחבוש כובעים מיוחדים או ללבוש בגדים בולטים, כך שלא יוכלו לטעות בהם ולחשוב אותם לנוצרים. נוסף לכך, הוסדר עניין לבוש היהודים גם על ידי הקהילה היהודית, בעזרת תקנות צנע ומיסים מותרות, שמטרתם היתה לדסן התנגדות מיותרת ולשמור שהיהודים יהיו פחות מתבלטים. לדוגמה, בקהילות גרמניה לא לבשו בגדי משי בימות החול, אלא אם כן היו משומשים מאוד. הנשים הורשו ללבוש בגדים העשויים מבגדים ישנים של גברים, ויכלו ליפות אותם ולקשטם בפרוות יקרות. מצד שני ניתן היה לזהות תלמידי חכמים על פי בגדיהם. צווארון קטן הצביע על תלמיד חכם; צווארון רחב היה מיוחד למורנו.

הנישואין סודרו על ידי המבוגרים. גליקל מהמלן (*Glückel of Hameln*) מתארת איך תכננו ההורים את השידוכים לילדיהם. נערך חוזה נישואין וצוין בו כי אם אחד מהצדדים יפר אותו יוטל עליו קנס. בגמר כתיבת החוזה ערכו "סעודת קנס" (*knas-mol*). סעודה זו התקיימה בבית החתן ועליו היו מוטלות כל הוצאות החגיגה. חלב ודבש הוגשו כמנה מיוחדת בסעודה, ולזכר חורבן בית המקדש שברו צלחת והאורחים לקחו הביתה את השברים. לפעמים השתמשו בשדכן למציאת בן זוג. לפעמים לא היתה לכלה נדוניה, ובמקרה זה היה על קרובי המשפחה האמידים יותר לעזור לקרובים העניים. הפרנסים ושניים מהקרובים העשירים היו קובעים את הסכום שהיו חייבים לאסוף. קביעת הקבוצה הזאת היתה מחייבת, בדיוק כמו החלטת בית דין.

בשבת שלפני החתונה, ערכה כל הקהילה חגיגה, שנקראה *spinholtz*. בערב שבת כיבדו אורחים את הכלה בביתה ואת החתן בביתו. מספר אנשים ישבו מסביב לשולחן ושתו לכבוד החתן, לאחר מכן הגיעה קבוצה אחרת והקבוצה הראשונה עזבה, וכך הלאה עד

אבותינו באירופה סבלו בקביעות מגירושים, השמצות והשפלות לאורך מאות שנים. במאה שבין 1470 ו-1570, באופן מיוחד, אנו עדים להרס כמעט מלא של הדת, הלימוד והחיים היהודיים באירופה המרכזית והמערבית. אש הלימוד וקיום מצוות היהדות כבתה לחלוטין בספרד, פורטוגל, איטליה, דרומית לרומא, ארצות השפלה ופרובנס בצרפת מחוץ לשטחי האפיפיור באביניון (*Avignon*) והרוזנות של *Venaissin*. אם כי שרידים אחדים של חיים יהודיים עדיין התקיימו בגרמניה ואיטליה, הרי אלה היו חיים מאולצים וקשים. ליהודים נשאר תפקיד שולי לגמרי במערב ובמרכז אירופה, וכל העיסוקים שנשארו פתוחים להם היו הלוואת כסף בקנה מידה קטן ומסחר בחפצים משומשים ובבגדים ישנים.

אחת מנקודות מפתח בגירושים הראשונים מאמצע המאה ה-15 ועד לגירוש מרגנסבורג ב-1519 היתה שהיוזמה באה משלטונות הערים ומהכמורה הנמוכה. הכמורה העליונה, כולל בישופים-נסיכים והדשויות החילוניות, שמרו מרחק, בדרך כלל. אחרי 1530, היו הגירושים שונים בכך שהיוזמה היתה גם של הנסיכים והכמורה, וגם עממית. גם אם שלב זה היה פחות ארסי מאשר הגירושים, הרציחות והשריפות של המאה ה-15, הוא היה הרסני מבחינה כלכלית מפני שההסתערות היתה אידיאולוגית ומוחלטת, ויותר שיטתית מאשר זו שבמאה הקודמת. המטרה היתה לא רק להיפטר מהיהודים, אלא גם להיפטר מהיהדות בכלל.

רשימת הגירושים משטחי גרמניה ראו בנוסח האנגלי של המאמר.

לאסון עצום זה -- הגירושים הרבים -- היו כמה היבטים סותרים. התהליך המכאיב של עקירה מן השורש הפך, בדרך שלא תיאמן, לשיקום ושחזור יסודי ביותר של החיים היהודיים באירופה, עד למאה העשרים, כמו גם להרחבה וחיזוק פנימי של התרבות היהודית, ומה שיותר בולט, לביסוס תפקידה בחיי הכלכלה והמדיניות באירופה.

נתחיל בהיבט הראשון: החיים והתרבות הפנימיים של היהודים. איך התנהלו חיי היום יום של אבותינו, גם כאשר היהודים נעקרו מבתיהם ומפרנסתם? מן העובדה שלא היה קיים רצף אנושי ולא רצף טופוגרפי נובעת קביעת המסורת הדתית המקומית ומה שקרוי "מנהג העם".

בערים, התגוררו היהודים בדרך כלל בשכונה היהודית (די גאס = הרחוב) בצפיפות איומה ובחלק הפחות

שכל אנשי הקהילה ביקרו במקום. לבסוף באו צעירי הקהילה, שמחו יחד והגנו לתוך הלילה. בשבת אחרי הצהריים, חגגו הנשים עם הכלה בביתה בשירים, הסתדרו בתהלוכה בלוויית בדחנים ונגנים, וליוו את הכלה לאולם הריקודים. כולם שרו ורקדו, כמונן נשים לחוד וגברים לחוד, עד שהגיע זמן תפילת מנחה, ואז ליוו את החתן והכלה לבתיהם בתהלוכות עליונות.

מנהג מעניין היה קיים עוד מימי הביניים: ראש החתן כוסה בשק אבלים שחור. ההסבר הוא שעל ידי הזכרת המוות ביום שמחתו, מודע החתן לכך שהוא בן תמותה, והעובדה שהוא נמצא במרכז תשומת הלב מקבלת את הפרספקטיבה הנכונה, והדבר מונע ממנו יהירות מיותרת.

במשך הזמן, הפכו שמחות החתונה לחגיגות מלוות בקלות ראש ואכילת יתר, שתיית יתר, נגינה ושירה רועשת וריקודים. הדברים יצאו מכלל שליטה ואנו לומדים זאת מספרי המוסר המזכירים ומגנים התנהגות בלתי נאותה זו. המטרה של תגינת החתונה היא לכבד את החתן והכלה ולשמח אותם, בעזרת בדחנים, שירים וריקודים, יחד עם אוכל ושתייה. אולם נראה שהאורחים התחילו להגזים בכל אלה. ככל שהיו זמנים קשים יותר כך הפכו האירועים ליותר קלי דעת. בתקופת השפל שאחרי מלחמת 30 השנים (1618-1648), השתמשו בדחני החתונות בנושאים קומיים, בניגוד לתוכן המוסרי והבעת צער על הרשעות שבעולם, שאיפיינה אותם קודם לכן.

המנהגים הקשורים ללידה התייחסו לשמירת היולדת לפני הלידה, הקלת צירי הלידה, הגנה על היילוד, מצוות ברית המילה ונתינת שם לילד. האישה ההרה לא הושארה לבד לפני הלידה, מתוך חששות אמיתיים או אמונה עממית. כשלושה או ארבעה ימים לפני הברית, הכינו הנשים והדליקו 12 נרות. ביום הברית, הביאה אשת הסנדק את התינוק לבית הכנסת. הסנדק היה אחראי ליינ ול"חגורת הברית" הרקומה, שנקרא יידיש-וינלל. לאחר הברית ניתנה החגורה הרקומה לבית הכנסת, כמתנה מהיילוד, כדי שתשמש "מפה" לעטיפת ספר התורה.

בעניין נתינת שם לילד – לא היתה שום סיבה שלא לקרוא לילד בשם סבו, גם כאשר זה עוד היה בחיים (קוסמן, המצטט גם מקורות אחרים). בבואריה היה גם טקס נוסף, שנערך בדרך כלל במשך החודש הראשון אחרי הלידה, כאשר האם התחזקה קצת ויכלה לבוא לבית הכנסת לתפילת מנחה. מנהג מקומי זה נקרא *Holekreisch*, ואז ניתן לילד השם שבו ייקרא ביומיום, בדרך כלל שם בידיש. הסבר למלה, מהמאה ה-15, הוא שזהו צירוף של המלה העברית *חול* והמלה הגרמנית *kreischen*, שפירושה "לצעוק, לקרוא בקול רם".

מאז סוף ימי הביניים היוו החינוך והלימוד עיקרון בסיסי במסגרת האירגונית של הקהילה היהודית – עד

כדי כך שהקהילה ראתה את עצמה אחראית להקמת בתי ספר ואף דאגה להביא מורים למשפחות עניות. הילד התחיל את לימודיו ברגע שידע לדבר, וחובת ההורים היתה ללמד אותו את האלפבית. החינוך היה חובה משותפת של שני ההורים. ברגע שהתאפשר הדבר, התחיל הילד ללוות את אביו במילוי תפקידיו הקהילתיים כדי שילמד ממנו. ביחד הם הלכו לחתונות, לביקור חולים, ללוויית, וכדומה.

רשמית התחיל הילד לבקר בבית הספר בגיל חמש, חוץ מאשר בהמבורג ובהונגריה, ששם התחיל בגיל שלוש. ביום הראשון ליוו ההורים את הילד לבית הספר. ההורים היו חייבים להתפלל ולצום באותו יום, להכין סעודה חגיגית בערב, שאליה הזמינו את עניי הקהילה, וכן לתת צדקה לעניים, דבר שהיה אמור להבטיח את שלומם של הילד. יום הלימודים התחיל עם שחר, והסתיים בערב, עם מספר הפסקות לארוחות בבית. בסוף יום הלימודים, השתתף הילד בתפילת ערבית והלך הביתה. כל הילדים חוייבו לבקר בבית הספר עד גיל 13. גם על בני נוער ומבוגרים חלה חובת הלימוד בצוותא, בסיום יום עבודתם. אם האב לא יכול להרשות לעצמו לשלוח את ילדו לבית הספר, דאגה הקהילה לכך שהוא יקבל עזרה כספית מתקציב הקהילה. גם אם יעודו של הילד היה לעבוד כסבל, הוא לא יקבל חינוך נחות. גליקל מהמלך מתארת איך אביה נתן לילדיו, בנים ובנות, גם חינוך דתי וגם כללי.

אם כי כל אדם היה חייב לדאוג לפרנסתו, באחריותו היה לארגן את יומו כך, שיוכל להקדיש זמן גם ללימוד. לאנשים שהתגוררו בעיירות קטנות ובאזורים כפריים – למעשה רוב הגברים – או לאלה שהתפרנסו כסוחרים ורוכלים, לא היתה הזדמנות ללמוד בצורה נאותה. על כן, הם השתמשו בטקסטים בעברית עם תרגום ליידיש כמקור העיקרי ללימוד. הם קיבלו עידוד ללמוד, גם אם זה היה בשפת היומיום שלהם. בקהילות קטנות שלא יכלו להרשות לעצמן לקיים ישיבה, נחשב הלימוד בקבוצות קטנות לחינוך.

נראה שהכשרות לא נשמרה באותה קפדנות שציפו לה הרבנים. אנו קוראים על הרבה דרשות בנושא. הרבנים עצמם היו מקילים בזמנים הקשים לקהילה, וככל שזמנים כאלה נמשכו, התרגלו האנשים להקלות.

תהיה זו טעות לחשוב, כי רק מפני שהיהודים התגוררו בגיטו או ברחוב היהודים הם היו מבודדים משכניהם הלא יהודים. לעתים קרובות היו קיימים ביניהם קשרי מסחר, אם כי לא קשרים חברתיים. גליקל מתארת איך היהודים האמידים יותר היו מזמינים את שותפיהם במסחר לתגיגות המשפחתיות. היהודים היו מיוצגים היטב בירידי פרנקפורט ולייפציג. משם הם היו מביאים הביתה חדשות, סיפורים, רכילות וגם מוצרים חדשים שונים. הרוכלים היו עוברים מעיירה לעיירה וגם הם שימשו מעין "כרוז העיר", שקיבל ומסר את החדשות האחרונות, מחיי היהודים והאוכלוסייה הכללית. קיים תיעוד על המרחקים הארוכים שעברו היהודים בדרך,

במשך חודש. קראתי את התיאור המפורט של יהודי מכפר קטן על יד פולדה, מנוס משטיינהאוס (Manus of Steinhaus). בפרנקפורט הוא נשא לאישה את בתו של בן כפר אחר, והשתתף בדרכים במשך חודש קיץ אחד, בשנת 1571. מאחר שהוא היה חייב לתת הצהרה משפטית בעניין כלשהו, מתועדת כל הדרך שלו ומה עשה בכל מקום: הסתבר שמנוס צעד 31 יום ועבר למעלה מ-600 ק"מ.

אשה יהודיה בוורמס (ורמיזה) עם סימן היכר על בגדה
Jewess of Worms with a badge on her dress

היהודים היו מודעים לאופנה, בדיוק כמו שכניהם הלא יהודים, לפי מה שידוע לנו ממקורות ספרותיים. הרבה שאלות התעוררו בקשר לעיסוק באופנה. לדוגמה, בפירט (Fürth) היו חילוקי דעות בין היהודים שומרי המצוות הקפדניים, בקשר לשאלה האם השכמיה השחורה הכבדה, שהיתה אז בשיא האופנה בין הנשים הלא יהודיות בנירנברג, היה מותר ללובשה בשבת, מאחר שהיתה כבדה מדי ולבישתה יכולה להיחשב למלאכה. חכמי המקום לא ידעו להכריע בשאלה, ולבסוף לקחו נשות פידת בובה והלבישו אותה בשכמיה עשויה מאותו בד בדיוק, ושלחו אותה לרב בפולין כדי לקבל את דעתו. פסיקת הרב היתה כי, אכן, השכמיה כבדה מדי ואסור ללובשה בשבת! בעקבות מקרה זה יש להעיר מספר הערות חשובות: התקיים קשר קבוע ורצוף בין הקהילות היהודיות השונות. הפוסקים בגרמניה באותה תקופה היו תלויים

בידע הרחב יותר של אחיהם בפולין-ליטא. דבר זה מובן, מאחר שהקהילות בגרמניה רק התחילו להתאושש מהגירושים, ועדיין לא התחיל תהליך חידוש הישיבות בגרמניה. במצב זה היה חשוב שלא לעבור על הדין, אפילו בטעות תמימה.

אחרי מלחמת 30 השנים, ובעקבות מעשי הטבח של חמלניצקי בשנים 1648-1657 (גזירות ת"ח ות"ט), היגרו יהודים רבים ממזרח אירופה לגרמניה והתיישבו בערים ובכפרים, והשפיעו במידה ניכרת על התפתחות החיים היהודיים שם. המהגרים החדשים הביאו עימם מנהגים בלתי מוכרים, ומצאו מנהגים מחורים בעיניהם בין יהודי המקום. השפעת התרבות השונה הזאת התרחשה כאשר חיי הקהילות היהודיות רק התחילו להתחדש. כתוצאה מן המצב הזה, התפשטו בגרמניה הידע והמנהגים של יהודי מזרח אירופה והפכו לחלק מן האמונות והמנהגים העממיים של היהודים, בחייהם היומיים. המוזרות של כמה מהמנהגים האלה חייבה החלטת רב בעניין מידת התאמתם למסורת ולהלכה של היהודים. מכאן נבע המושג מנהג המקום שאיפשר ליהודים להתחשב בהתנהגויות החדשות, להגדיר את המשמעות היהודית שלהן ולהסדיר אותן. ייתכן מאוד שהעדר הקשיחות וההחמרה בעניין זה הציל את היהודים מאיבוד מוחלט של המבנה האירגוני וכתוצאה מכך הרס הקהילה.

מלחמת 30 השנים היתה האירוע שציין פרשת דרכים במרכז אירופה של המאה ה-17. אירוע זה נתן ליהודים דריסת רגל איתנה בשטחי גרמניה, שנמשכה עת לתקופה המודרנית. במחצית השנייה של המאה ה-16 נוסדו הרבה קהילות יהודיות. הנסיגה היחידה היתה בבאדן ובפרנקפורט. אבל גם כאן הובאו היהודים בחזרה לעיר בחסות הקיסר, ויוזם הפרעות והגירושים הוצא להורג.

היהודים מצאו את עצמם בעמדה מיוחדת במינה אחרי מלחמת 30 השנים. מלחמה זו היתה בעצם מעין מלחמת הכול בכול, נוצרי נגד נוצרי, פרוטסטנט נגד קתולי, לותרני נגד קלוויניסטי, רפורמי נגד קונסרבטיבי, נסיך-בישוף נגד נסיך-בישוף, מלך נגד מרקיוז. הדבר המשותף היחיד בין כל הפלגים האלה היה שהכספות שלהם היו ריקות והם פנו ליהודים, שאלה ימנעו את מלחמותיהם. ומאחר שהקרבות הוכרעו בין הצדדים המנצחים והמפסידים פעם לכיוון זה ופעם לכיוון זה, היה על היהודים להלך על חבל דק בין מימון כל הצדדים היריבים ועדיין להישאר נייטרלים. כפי שאומר הפתגם – היה עליהם לעבור בין הטיפות.

בזמן המלחמה התרבו מאוד הקהילות היהודיות בגרמניה, צ'כיה ואלזס. הסיבה לכך היא היחסים המיוחדים בין היהודים והקיסר. הקיסר פרדיננד השני סבל ממחסור בכסף והיה מיואש. היה עליו גם לעמוד מול המורדים הפרוטסטנטים וגם להתמודד עם הקשיים ברחבי הקיסרות, מבית ומחוץ. הערים והמועצות שלא

ברדו לא מיהרו בהתלהבות לעזרתו. הביטחון היחיד שלו בא מהיהודים, שסיפקו מזומנים, מזון וסוסים לחייליו. ליהודים היה יתרון חשוב אחד: הם היו מוכנים להציע כסף תמורת היתרים וזכויות, בזמן שלפרוטסטנטים ולקתולים לא היתה כל סיבה להלוות כסף אלא אם כן הובטח להם תשלום החוב בתוספת ריבית. לאחר התבוסה המוחצת של הפרוטסטנטים הבוהמיים בקרב White Mountain (ההד הלבן) בחודש נובמבר 1620, התחילו היהודים לקצור את פירות שיתוף הפעולה עם הקיסר. חיילי הקיסר בזזו ללא רחמים את העיר פראג, אך לא נגעו באזור היהודי, ה-Judenstadt. מקומות רבים שהיתה בהם אוכלוסיה יהודית נכבשו, ובכל המקרים שידוע לנו עליהם נשמרו בקפדנות הוראותיו של פרדיננד להגן על היהודים, כאשר התרחש מפנה במלחמה לטובת השוודים, הלוותרנים הנאמנים, היה אפשר לחשוב כי היהודים יידרשו עתה לשלם על נאמנותם לקיסר הקתולי. אך זה לא קרה. גוסטבוס אדולפוס ובני בריתו היו גם הם זקוקים בדחיפות למזומנים ולאספקה לצבאותיהם, דבר שהביא למדיניות פרגמטית לגבי היהודים, גם מצידם. מדיניות זו, שנבעה מצורך אמיתי, העלתה את היהודים לשלב חדש לגמרי במעורבותם בחיים, במדיניות ובמסחר בגרמניה. אם כי השוודים סבלו ממחסור חמור במזומנים, הם הצליחו לקבל מהיהודים אספקה ללא צורך לשלם בעדה. היהודים קיבלו בתמורה הטבות, זכויות והגנה.

היהודים חזרו והתבססו בערים שכבשו השוודים ב-1630, בניגוד לרצונם של הגילדות ואזרחי העיר הנכבדים. לא עבר זמן רב והשוודים עזבו, אבל היהודים נשארו, והתפרסו שוב במקומות שחיו בהם לפני הגירוש, ואף חדרו למגורים כלכליים שאליהם נמנעה כניסתם מקודם. באופן מפתיע, היהודים התפשטו לתוך כפרים הרוסים וחצי הרוסים, כולל כפרים שבהם לא התגוררו אף פעם. למעשה, קיימת השערה האומרת כי בכמה מקרים ייתכן שהיהודים היו הראשונים שיישבו מחדש רבים ממקומות אלה (ישראל, 1983).

מכפר – ה-dorf – היה יתרון לגבי היהודים, כי הגילדות היו בעלות השפעה מועטה בהם, והגנת המושל הריבוני היתה יותר יעילה. היהודים ידעו לנצל את ההזדמנות שניתנה להם ומכרו את התוצרת החקלאית של הכפריים, כגון בקר, יין, תבואה ועודות. אחדים מן היהודים התחילו אפילו לעסוק בפועל בחקלאות. נוסף לכך, הם היו מסוגלים להציע הלוואות לאיכרים לפני עונת האסיף, כאשר האיכר היה זקוק

לכפר – ה-dorf – היה יתרון לגבי היהודים, כי הגילדות היו בעלות השפעה מועטה בהם, והגנת המושל הריבוני היתה יותר יעילה. היהודים ידעו לנצל את ההזדמנות שניתנה להם ומכרו את התוצרת החקלאית של הכפריים, כגון בקר, יין, תבואה ועודות. אחדים מן היהודים התחילו אפילו לעסוק בפועל בחקלאות. נוסף לכך, הם היו מסוגלים להציע הלוואות לאיכרים לפני עונת האסיף, כאשר האיכר היה זקוק

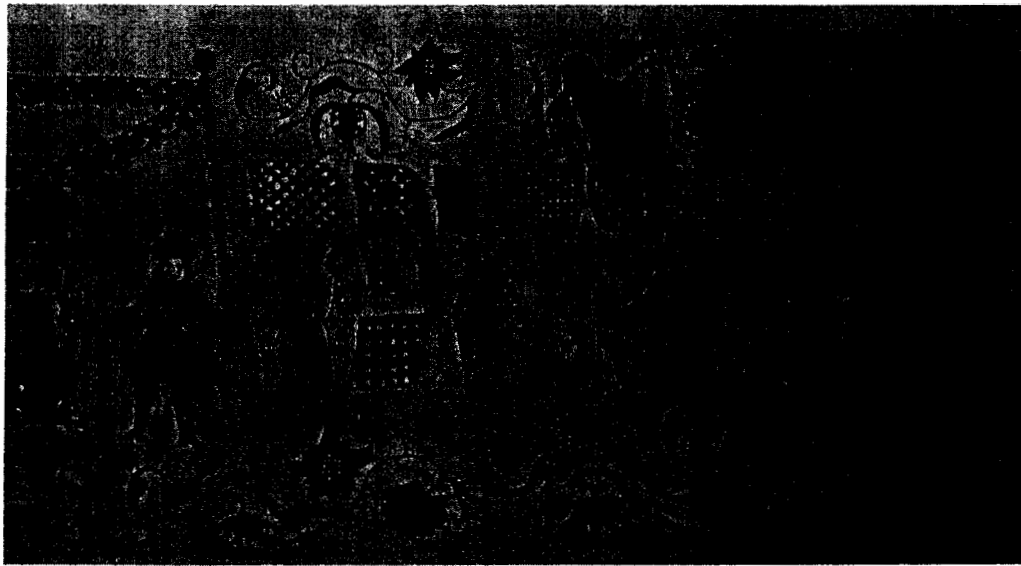
לכפר – ה-dorf – היה יתרון לגבי היהודים, כי הגילדות היו בעלות השפעה מועטה בהם, והגנת המושל הריבוני היתה יותר יעילה. היהודים ידעו לנצל את ההזדמנות שניתנה להם ומכרו את התוצרת החקלאית של הכפריים, כגון בקר, יין, תבואה ועודות. אחדים מן היהודים התחילו אפילו לעסוק בפועל בחקלאות. נוסף לכך, הם היו מסוגלים להציע הלוואות לאיכרים לפני עונת האסיף, כאשר האיכר היה זקוק

ביבליוגרפיה

ראה בנוסח האנגלי של המאמר.

מרתה לב ציון היא יו"ר סניף הנגב של החברה הגניאלוגית הישראלית. יש לה תואר שלישי (PhD) בהיסטוריה המודרנית של אירופה.

"חגורת הברית" (יידיש ווינדל)
Circumcision band (yidish vindl)

משפחת בורוביץ מהעיר וינקובצי (Vinkovci) * אילן (Ivan) בורוביץ

העיר היו חילונים וחגגו בעיקר את ראש השנה, יום הכיפורים וחגי ישראל החשובים. כל זה התנהל עד הפלישה של הצבא הגרמני ליוגוסלביה בשנת 1941. אחרי הפלישה הקימו הגרמנים בקרואטיה "מדינה" חדשה והעיר שגרנו בה השתייכה אליה. מדינה זו הייתה גרורה מובהקת של גרמניה הנאצית והנהיגה חוקי גזע. הגרמנים כלאו את הגברים היהודים בבית התרבות היהודי על מנת לסחוט רכוש וכסף. השלטון הקרואטי החדש קבע הגבלות תנועה ליהודים, הצטופפות בדיו, נשיאת טלאי צהוב, עבודות כפיה בעיר, ועוד. מצב היהודים החמיר בהתמדה. מזל משפחתנו היה, שלא נאלצנו עדיין לעזוב את ביתנו המרווח ועדיין יכולנו לארח כמה אנשים, לא יהודים, המוכרים לנו מהקשרים העסקיים של אבי. אנשים אלו הציעו לנו, מתוך ידידותם העמוקה, לעזוב את ביתנו בהקדם ולעבור לדלמטיה, כי שם שלט הצבא האיטלקי, ואם כי השלטון האזרחי היה קרואטי, האיטלקים לא רדפו יהודים אלא הגנו עליהם.

עזיבת העיר היתה מבצע מורכב. אחד המכרים הביא לי תעודת מעבר, ובמשך ארבעה חודשים הייתי אורח בכפר אצל משפחת חברים. אימי, אחותי ואבי עזבו את העיר וינקובצי (Vinkovci) מספר חודשים מאוחר יותר ובנסיבות ובתנאים הרבה יותר קשים. כולם הגיעו בשלום לדלמטיה, אם כי לא ביחד. עבור מצילינו ומשפחותיהם הייתה הצלתנו כרוכה בסכנות ובסיכונים לא מבטולים. לכן הוענק להם התואר *חסידי אומות העולם* מטעם "יד ושם" בירושלים.

מספר חודשים היינו ארבעתנו אודחים של משפחת רדוניץ (Radonic) בעיירה ילסה (Jelsa), ובמשך שהותנו שם העבירו האיטלקים לילסה עוד כשבעים יהודים. בפברואר 1943 ריכזו האיטלקים את יהודי כל האזור לעיר Hvar באי בעל אותו השם, ופיזרו אותנו בבתי מלון שונים בעיר. אבל בקיץ באותה שנה העבירו השלטונות האיטלקיים את כל היהודים מהחופים והאיים בדלמטיה למחנה סגור באי Rab בצפון הים האדריאטי. שם התאספו כ-4,000 פליטים יהודיים. תנאי החיים היו קשים אבל בלי עבודות כפיה. איטליה נכנעה בספטמבר 1943 ותוך יום יומיים הגיעו לאי הנציגים של הפרטיזנים וזה היה השלטון החדש. הם הציעו לכולם לעבור ליבשת שבחלקה כבר הייתה משוחררת משלטון האויב, כי לא היה בכוחם הצבאי להחזיק את האי ראב. עברנו עם שאר היהודים ליבשת ונמצאנו פתאום בתנאים חדשים לגמרי, כלומר, באזורים כפריים הרוסים ברובם, שנשרפו ונשדדו מספר פעמים בהתקוממות נגד הנאצים והאוסטרים הקרואטים. שרדה שם מצוקת מזון קשה והיה גם מחסור בכיגוד. בתנאים קשים אלה חיינו קרוב

על משפחת אבי ז"ל, ארמין בורוביץ (Armin Borovic) ידוע לי שסבי דוד הגיע לקרואטיה המזרחית מהעיר דונאפולדוור (Dunaföldvár) שבהונגריה, כנער בן 16-17 שנים, אחרי המהפכה של 1848. הוא התחתן עם סבתי אנה (Anna) לבית דויטש (DEUTSCH), ומנישואים אלו נולדו חמישה ילדים: יוסף (Josip), רגינה, ארמין, מרטין-מוריץ ומקס. שניים מהם הלכו לעולמם בארצות הברית, שניים בישראל והבת נפטרה ב-Vinkovci בשנת 1929.

משפחת אמי ז"ל, מרגיט לבית שרייבר, היא מברטיסלבה, סלובקיה, מצד אביה, רודולף רז'ו (Rezső), סבי. אשתו, סבתי, היתה ז'וזפין קון (Josephine Kohn). מוצאה של סבתי לא זכור לי, אבל ידוע לי כי שתי המשפחות התגוררו בהונגריה. מנישואים אלו נולדו שבעה ילדים: ינו, זיגפריד, אירמה, יוליוס, מאנו, מרגרט וקטינקה, Jenö, Siegfried, Irma, Julius, Mano, Margaret, Katinka). חלקם ניספו בשואה ביחד עם משפחותיהם ואחרים עברו את מלחמת העולם השנייה בתנאים קשים ביותר אבל ניצלו.

אבי ארמין התחתן עם אימי בשנת 1919 ומנישואים אלו נולדתי אני, אילן, בשנת 1921 ואחותי ילקה (Jelka) בשנת 1925. הוריה של רעייתי ברנקה (Branka) לבית וסיץ'-וייס (VASIĆ-WEISS) הם יהודים מקרואטיה. נולדו לנו שני ילדים, אמיר ותמר. אמיר, ליגוננו, הלך לעולמו בגיל 18 שנים, בשנת 1979, ממחלה קשה, נדירה וקצרה, ואילו תמר, תיכדל לחיים ארוכים, היא פסיכולוגית אירגונית במקצועה.

הורי גדו בעיר וינקובצי (Vinkovci) בקרואטיה המזרחית. אבי היה סוחר ידוע בין והיו לו קשרים מסחריים רבים עד התפרקות המלכות היוגוסלבית בשנת 1941. בזמן ההוא מנתה הקהילה היהודית בעירנו 640 נפשות, כ-5% מכלל האוכלוסייה של כ-15,000 תושבים. היה בעיר בית כנסת גדול ויפה. רב הקהילה היה ד"ר פרנקפורטר, ששמו התפרסם בעקבות בנו דוד, שהיה סטודנט לרפואה בגרמניה ואחרי כן בשוויץ. בשנת 1936 רצח דוד את ו. גוסטלוף, נאצי שגר בדאבוס ופעל פוליטית בשוויץ. דוד ראה במו עיניו איך הנאצים השפילו את דודו הרב ויהודים אחרים וזה הניע אותו לרצח. ברמת גן נקרא רחוב על שמו.

נוסף לבית הכנסת היה בעיר זו גם בית תרבות יהודי, שבו נערכו שיעורי דת לילדים ולנוער יהודי, וכן חתונות ואירועים אחרים הקשורים ליהודים. שם פעל גם קן של השומר הצעיר ועוד. סידורי התפילה בבית הכנסת היו על פי הזרם האורתודוקסי, אם כי רוב יהודי

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

* Anna b'Unknown DEUTSCH b. -__-1847 d. -__-1926 m. Unknown HAHN
 . m. David BOROVIC b. -__-1844 d. -__-1896
 . * Gisella b'Unknown HAHN m. Unknown BRAUN
 . m. Unknown HAJNAL
 . * Ibolya b'Unknown HAJNAL ( ) -d. -__-1947 aft
 . * Selma b'Unknown HAHN b. -__-1858-60 d. -__-1928 m. Heinrich Hinko MECHNER d. -__-1926
 . * Mizzi Maria b'Heinrich Hinko MECHNER b. -__-1888 d. -__-1965 m. David BAUER b. -__-1880 d. -__-1934
 . * Ivor b'David BAUER ( ) -d. -__-1970 m. Unknown Van Der PORTEN b. -__-1911
 . * Unknown b'Ivor b'BAUER
 . * Emmy b'David BAUER b. -__-1906 d. -__-1967 m. Robert PLOHN Dr. b. -__-1905 d. -__-1988
 . m. Alfons FRANKFURTER Dr.
 . * Miryam b'Robert PLOHN b. -__-1935 m. Dov EITAN
 . * Carmel b'Dov EITAN b. -__-1959
 . * Rakefet b'Dov EITAN b. -__-1964
 . * Herta b'David BAUER b. -__-1909 d. -__-1999 m. Frank UNKNOWN
 . m. D. HOROVITZ Dr. b. -__-1899 d. -__-1984
 . * Fedja b'Frank UNKNOWN (*) ( ) -d. -__-1943
 . * Lucie b'D. HOROVITZ b. -__-1939 m. Martin PETER b. -__-1936
 . * David b'D. HOROVITZ b. -__-1941 m. Unknown UNKNOWN
 . * Joshua b'David HOROVITZ
 . * Eitan b'David HOROVITZ
 . * Ilana b'David HOROVITZ
 . * Rut b'David BAUER b. -__-1917 d. -__-1982 m. Julius STERN b. -__-1904 d. -__-1994
 . * Barbara b'Julius STERN b. -__-1944 m. Boris KRASNY
 . * Anat b'Boris KRASNY
 . * Gay b'Boris KRASNY
 . * Daniela b'Julius STERN b. -__-1946 m. Unknown UNKNOWN
 . * Gabriela UNKNOWN
 . * Refael UNKNOWN
 . * Eva b'David BAUER b. -__-1919 m. Emerik ADLER
 . * Alexander b'Emerik ADLER b. -__-1950 m. Blandine BARRET-KRIEGEL
 . * Henriette b'Heinrich Hinko MECHNER b. -__-1889 d. -__-1976
 . * Elsa b'Heinrich Hinko MECHNER b. -__-1891 d. -__-1974 m. Yakov Imre HIRSCH b. -__-1884 d. -__-1915
 . m. Max b'David BOROVIC b. -__-1886 d. -__-1951
 . * Ena b'Yakov Imre HIRSCH b. -__-1915 m. Hugo FURST b. -__-1902 d. -__-1961
 . * Zvia b'Hugo FURST b. -__-1948 d. -__-1969
 . * Ester Nelly b'Max BOROVIC b. -__-1924 m. Reuven DANENBAUM b. -__-1920
 . * Boaz b'Reuven DANENBAUM b. -__-1947 m. Rachel HOMSKI b. -__-1949
 . * Efrat b'Boaz DANENBAUM b. -__-1979
 . * Eitan b'Boaz DANENBAUM b. -__-1982
 . * Ilana b'Reuven DANENBAUM b. -__-1951 m. Akiva BLUMBERG b. -__-1951
 . * Ohad b'Akiva BLUMBERG b. -__-1981
 . * Shiri b'Akiva BLUMBERG b. -__-1987
 . * Adi b'Akiva BLUMBERG b. -__-1992
 . * Tamar b'Reuven DANENBAUM b. -__-1956 m. Shmuel HALPERIN b. -__-1950
 . * Liat b'Shmuel HALPERIN b. -__-1982

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

. * Lior b'Shmuel HALPERIN b. -__-1985
 . * Otto b'Heinrich Hinko MECHNER (*) b. -__-1898 d. -__-1941
 . * Edith b'Heinrich Hinko MECHNER b. -__-1902 d. -__-1992 m. Elias STROKE b. -__-1895 d. -__-1939
 . * George b'Elias STROKE b. -__-1924 m. Bruria WIENER
 . * Edgar b'George STROKE
 . * Henry b'Elias STROKE b. -__-1927 m. Norma BILCHEK b. -__-1928
 . * Ilana b'Henry STROKE b. -__-1958 m. Robert SWANSON
 . * Michelle b'Robert SWANSON b. -__-1990
 . * Yasmine b'Robert SWANSON b. -__-1993
 . * Maria b'Henry STROKE b. -__-1959 m. Bruce ADOLPHE
 . * Katya b'Bruce ADOLPHE b. -__-1998
 . * Yosef Josip b'David BOROVIC ( ) -d. -__-1927
 . * Moritz Martin b'David BOROVIC b. -__-1875 d. -__-1953 m. Kaethe UNKNOWN d. -__-1963 ?
 . * David b'Moritz Martin BOROVIC
 . * Anne b'Moritz Martin BOROVIC m. Unknown SIEGRIST
 . * Sam b'Moritz Martin BOROVIC
 . * Alex b'Moritz Martin BOROVIC
 . * Richard b'Moritz Martin BOROVIC b. -__-1920
 . * Regina b'David BOROVIC b. -__-1877 d. -__-1928 m. Karl ROSENBERG b. -__-1866 d. -__-1902
 . * Richard b'Karl ROSENBERG b. -__-1895 d. -__-1915
 . * David Brato b'Karl ROSENBERG (*) b. -__-1896 d. -__-1942
 . * Armin b'David BOROVIC b. -__-1879 d. -__-1958 m. -__-1919 Margaret Margit b'RudolfRezs SCHREIBER
 . b. -__-1891 d. -__-1984
 . * Ilan Ivan b'Armin BOROVIC b. -__-1921 m. Branka b'Yakov VASIC WEISS b. -__-1927
 . * Amir b'Ilan Ivan BOROVIC b. -__-1961 d. -__-1979
 . * Tamar b'Ilan Ivan BOROVIC b. -__-1969 m. -__-2002 Avi LANIADO Dr.
 . * Jelka Elisabet b'Armin BOROVIC b. -__-1926 m. Yehuda Ben SHALOM b. -__-1924
 . * Daniela Ana b'Yehuda Ben SHALOM b. -__-1964
 . * Max b'David BOROVIC b. -__-1886 d. -__-1951 m. Elsa b'Heinrich Hinko MECHNER b. -__-1891 d. -__-1974
 . * Ester Nelly b'Max BOROVIC b. -__-1924 m. Reuven DANENBAUM b. -__-1920
 . * Boaz b'Reuven DANENBAUM b. -__-1947 m. Rachel HOMSKI b. -__-1949
 . * Efrat b'Boaz DANENBAUM b. -__-1979
 . * Eitan b'Boaz DANENBAUM b. -__-1982
 . * Ilana b'Reuven DANENBAUM b. -__-1951 m. Akiva BLUMBERG b. -__-1951
 . * Ohad b'Akiva BLUMBERG b. -__-1981
 . * Shiri b'Akiva BLUMBERG b. -__-1987
 . * Adi b'Akiva BLUMBERG b. -__-1992
 . * Tamar b'Reuven DANENBAUM b. -__-1956 m. Shmuel HALPERIN b. -__-1950
 . * Liat b'Shmuel HALPERIN b. -__-1982
 . * Lior b'Shmuel HALPERIN b. -__-1985

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

* Shmuel b'Yosef KOHN b. - ___-1802 m. Unknown UNKNOWN
 . . . m. Elisabet Betty WALDNER
 . * Miksa b'Shmuel KOHN m. Sali UNKNOWN
 . . * Fanny b'Miksa KOHN
 . . * Rosa b'Miksa KOHN
 . . * Mano b'Miksa KOHN m. Ilona UNKNOWN
 . . . * Miki b'Mano KOHN
 . . . * Yudit Jutka b'Mano KOHN (*)
 . . * Jenő b'Miksa KOHN m. *Unknown UNKNOWN
 . . . * *Unknown b'Jeno KOHN
 . . * Alexander Sandor b'Miksa KOHN
 . . * Terri b'Miksa KOHN
 . * Julia b'Shmuel KOHN m. Lipot KONIGSBERG
 . . * Fanny b'Lipot KONIGSBERG m. Ignatz BABOCSAI
 . . . * Theodor Tivadar b'Ignatz BABOCSAI
 . . . * Julius Gyula b'Ignatz BABOCSAI Dr.
 . . * Gisela b'Lipot KONIGSBERG m. Herman b'Yakov SCHREIBER d. - ___-1930
 . . . * Elisabet Liesel b'Herman SCHREIBER (*)
 . . * Victor b'Lipot KONIGSBERG m. Lili WEISS (*)
 . . . * Andrei Endre b'Victor KONIGSBERG Dr.
 . . . * Agota b'Victor KONIGSBERG (*)
 . . * Irma b'Lipot KONIGSBERG m. Shmuel LEVAI (*)
 . . . * Ludvig Laci b'Shmuel LEVAI (*)
 . . * Dezső b'Lipot KONIGSBERG m. Mariska WELTNER (*)
 . . . * Eva b'Dezso KONIGSBERG
 . . * Ilka b'Lipot KONIGSBERG m. Gyula UNKNOWN
 . . . m. Max WEINER
 . . . * Mariana b'Max WEINER
 . * Therese b'Shmuel KOHN m. Alexander Sandor BOSKOVITZ
 . . * Fanny b'Alexander Sandor BOSKOVITZ m. Yosef SINGER
 . . . * Mariska b'Yosef SINGER m. Marcel NUSSBAUM
 . . . * Alexander Sandor b'Yosef SINGER m. Boske LANDLER
 . . . * Paul Pali b'Yosef SINGER* m. Unknown UNKNOWN
 . . . . * Children b'Paul Pali SINGER
 . . * Mari b'Alexander Sandor BOSKOVITZ m. Isidor b'Shmuel KOHN
 . . . m. Adolf SOLT
 . . . * Ladislau Laci b'Adolf SOLT
 . . * Gizela b'Alexander Sandor BOSKOVITZ m. Wiliam Wilmos STREM (*)
 . . . * Kato b'Wiliam Wilmos STREM
 . . . * Alexander Sandor b'Wiliam STREM Dr. (*)
 . . . * Ella b'Wiliam Wilmos STREM
 . . . * Ilona b'Wiliam Wilmos STREM m. Unknown UNKNOWN
 . . * Dezső b'Alexander Sandor BOSKOVITZ Dr.
 . . * Jenő b'Alexander Sandor BOSKOVITZ
 . * Rosa b'Shmuel KOHN m. Armin SZEKELY
 . . * Miksa b'Armin SZEKELY
 . . * Antal b'Armin SZEKELY Dr.
 . . * Szelina b'Armin SZEKELY m. Dezső STREM
 . . . * Katinka b'Dezso STREM
 . . . * Bozsi b'Dezso STREM
 . . * Riza b'Armin SZEKELY (*) m. Ignatz FONYO Dr.
 . . . * 4 children b'Ignatz FONYO (*)
 . . * Alexander Sandor b'Armin SZEKELY m. Jenny UNKNOWN (*)
 . . . * Antal Anti b'AlexanderSand SZEKELY (*)
 . . * Morris Moricz b'Armin SZEKELY (*) m. Margaret SOLT (*)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

. . . * 2 children b'Morris Moricz SZEKELY (*)
 . . * Gizela b'Armin SZEKELY m. Unknown UNKNOWN
 . * Josefin Pepi b'Shmuel KOHN b. - ___-1856 m. - ___-1878 Rudolf Rezzo b'Yakov SCHREIBER b. - ___-1847 d. - ___-1922
 . . * Jenő b'Rudolf Rezzo SCHREIBER (*) b. - ___-1879 d. - ___-1944 m. - ___-1910 Anna Alma KREMZIR (*)
 . . . b. - ___-1887 d. - ___-1944
 . . . * Elisabet Erzsi b'Jeno SCHREIBER Dr. (*) b. - ___-1911 d. - ___-1944 m. Imre VIASZ
 . . . . * Peter b'Imre VIASZ* b. - ___-1935 d. - ___-1944
 . . . . * Eva b'Imre VIASZ* b. - ___-1938 d. - ___-1944
 . . . * Magda Erzsi b'Jeno SCHREIBER b. - ___-1916 d. - ___-1990 m. Michael STERN
 . . . . * Shimon Mihaly STERN b. - ___-1936 m. Unknown UNKNOWN
 . . . . . * Carol b'Shimon Mihaly STERN
 . . . * Anna Panna b'Jeno SCHREIBER (*) b. - ___-1918 d. - ___-1944 m. Gyorgy REVESZ b. - ___-1907
 . . . . * James Jancsi b'Gyorgy REVESZ* b. - ___-1940 d. - ___-1944
 . . . . * Julia Juliska b'Gyorgy REVESZ* b. - ___-1944 d. - ___-1944
 . . * Siegfried b'Rudolf Rezzo SCHREIBER b. - ___-1882 d. - ___-1960 m. Lea Lenke PATAKI (*) b. - ___-1892 d. - ___-1944
 . . . * Zsuzsi b'Siegfried SCHREIBER b. - ___-1920 m. Peter SOMLO
 . . . . * Janos b'Peter SOMLO b. - ___-1952 m. Lilian DICHY
 . . . . . * Dvora Debora b'Janos SOMLO b. - ___-1982
 . . . . . * Tamas b'Janos SOMLO b. - ___-1985
 . . . . * George b'Peter SOMLO b. - ___-1955 d. - ___-1990 m. Rosy UNKNOWN
 . . . . . * Unknown b'George SOMLO
 . . . * Ladislau Rezzo b'Siegfried SCHREIBER Dr. b. - ___-1925 m. Eva CSAPO
 . . . . * Andrea b'Lazslo Rezzo SCHREIBER b. - ___-1956 m. John PORMORADI
 . . . . . * Nicolas Nick b'John UNKNOWN b. - ___-1989
 . . . . . * Celine b'John UNKNOWN b. - ___-1991
 . . * Irma b'Rudolf Rezzo SCHREIBER b. - ___-1883 d. - ___-1962 m. Frigyes VERMES (*) d. - ___-1944
 . . . * George Gyuri b'Frigyes VERMES b. - ___-1905 d. - ___-1973 m. Mira b'Yakov PICK d. - ___-1997
 . . * Julius Gyula b'RudolfRezzoSCHREIBER(*) b. - ___-1887 d. - ___-1944 m. Magda HEIDELBERG b. - ___-1906 d. - ___-1985
 . . . * Alexander San b'JuliusSCHREIBER Dr. (*) m. - ___-1929 Unknown UNKNOWN
 . . . . m. Zsuzsa UNKNOWN
 . . . . * Dorka SCHREIBER m. Unknown UNKNOWN
 . . . . . * Judit UNKNOWN b. - ___-1981
 . . . . . * Ildiko UNKNOWN b. - ___-1983
 . . . . * Peter b'Alexander Sanyi SCHREIBER
 . . * Mano b'Rudolf Rezzo SCHREIBER b. - ___-1890 d. - ___-1960 m. Terri Terez GRUNFELD b. - ___-1899 d. - ___-1983
 . . . * Julia Juci b'Mano SCHREIBER b. - ___-1920 m. Imre LAKATOS Dr.
 . . . . * Gyorgyi LAKATOS b. - ___-1947 m. Unknown UNKNOWN
 . . . . . * Gabor UNKNOWN b. - ___-1970 m. Katalin UNKNOWN
 . . . . . * Victoria b'Gabor UNKNOWN
 . . . . * Ferenc LAKATOS b. - ___-1949 m. Unknown UNKNOWN
 . . . . . * Katalin LAKATOS b. - ___-1979
 . . . * Francis Ferenc b'Mano SCHREIBER (*) b. - ___-1922 d. - ___-1944
 . . * Margaret Margit b'RudolfRezs SCHREIBER b. - ___-1891 d. - ___-1984 m. - ___-1919 Armin b'David BOROVIC
 . . . b. - ___-1879 d. - ___-1958
 . . . * Ilan Ivan b'Armin BOROVIC b. - ___-1921 m. Branka b'Yakov VASIC WEISS b. - ___-1927
 . . . . * Amir b'Ilan Ivan BOROVIC b. - ___-1961 d. - ___-1979
 . . . . * Tamar b'Ilan Ivan BOROVIC b. - ___-1969 m. - ___-2002 Avi LANIADO Dr.
 . . . * Jelka Elisabet b'Armin BOROVIC b. - ___-1926 m. Yehuda Ben SHALOM b. - ___-1924
 . . . . * Daniela Ana b'Yehuda Ben SHALOM b. - ___-1964
 . . . * Katinka b'Rudolf Rezzo SCHREIBER (*) b. - ___-1894 d. - ___-1944
 . * Gustav b'Shmuel KOHN
 . * Isidor b'Shmuel KOHN m. Mari b'Alexander Sandor BOSKOVITZ
 . * Bela b'Shmuel KOHN

הטבעית בנגב ובדק את אפשרות ההשקיה במים מליחים, במטרה להראות שאפשר להצליח בנגב בגידולים בקנה מידה מסחרי. מאז צאתו לגימלאות ב-1986 הוא עוסק בתרגום חומר מקצועי ומתעניין בהיסטוריה בת ימינו, בעיקר בנושא השמדת יהודי אירופה מנקודת מבט ביקורתית.

רשימות צאצאים: ראו שתי רשימות צאצאים בסוף הנוסח האנגלי של מאמר זה.

* על-פי הרצאה שניתנה בסניף הנגב של החברה הגניאלוגית הישראלית.

לשנתיים, ומדי פעם פרצו למקום כוחות האויב ונאלצו למצוא מחסה ביערות הסביבה ביחד עם האוכלוסיה המקומית, עד שעברה הסכנה. את החורף 1943-1944 עברה משפחתנו בהרים בכפר נידח, בלי עזרה רפואית, מוקפים בשלג גבוה, בסכנת פלישת אויב. בפלישות הפתאומיות האלה ניספו כמאתיים יהודים. המלחמה הסתיימה ב-8 במאי 1945 והצלחנו לחזור לביתנו. כל המשפחה עלתה ארצה בשנת 1951.

אילן בורוביץ סיים את לימודי מדעי החקלאות באוניברסיטת זגרב, ועלה ארצה בשנת 1951. בשנותיו הראשונות בארץ הוא עבד במחלקה להתיישבות חקלאית של הסוכנות היהודית בבאר שבע, ומ-1965 במכון לחקר הנגב בבאר שבע, ובאוניברסיטת בן גוריון. במסגרת זו הוא עסק במחקר אקולוגי של הצמחייה

תנו לי שם * יוסף רום

תנו לי ספור, ספור משפחה;
למודים, משלח יד, עבודה, פרנסה.
תשובות, פתרונות, ומה קרה;
וכיצד השפיעו זעקה וגזרה.
ספורי חיים להנצית, לרשם,
להוסיף עוד דפים באַלבום.

תנו לי דרכים ופתחים;
מפת נדודים, עירות וכפרים,
זכרונות, סודות, תאריכים.
ספור על שואה, גבורה ותקומה,
ספורי אהבה, עליה וקליטה.
תעודות, נירות, מסמכים, רשימה.
כלנו יודעים, לא תם המסע.

* מר רום קרא את שירו בטקס פתיחת סניף חיפה של החברה הגניאלוגית הישראלית.

תנו לי שם לזכור לעולם
מי סבי וסבו ובני ביתם!
תצלום והוי ובית מדרשם.
מה עשו, מדוע ולמה;
מתי, היכן ומספר כמה.
תאריך, כתבת, נשואין ולידה:
לחקר, לדרש, לחשף הגניזה.

תנו לי שם איש ואשה,
דור ועוד דור, להגדיל המידע.
זהות, שייך, ומה ארע.
תולדות, ספור ומורשת,
נדודים בעולם, סבה וארשת;
ארץ, מדינה, מחוז ואזור,
גרושים, נדודים, מחבוא ומסתור.

מחוויותיו של מחפש שורשים.

סיפורים על עובדות מעניינות, מקרים מוזרים וחוויות שקרו ונקרו לי במרוצת חיפוש השורשים שלי.
אלי סמסון

1. משפחת אבי.

לפני שנים אחדות יצא לאור ספרו של נחום גידל Nachum Tim Gidal **היהודים בגרמניה מתקופת הרומאים עד לרפובליקת ויימאר**. ראיתי שם צילום של "קברי משפחת סמסון Samson מוולפנביטל" Wolfenbuettel. מאותו יום התחלתי להתעניין בגניאלוגיה המשפחתית שלי. בשגרירות גרמניה בתל-אביב נמסר לי שוולפנביטל היא עיר קטנה ליד בראונשוויג Braunschweig במדינת סאכסוניה. שאלתי בבראונשוויג על בני משפחת סמסון שחיו שם וקבורים בבתי הקברות בעירם. קיבלתי מהם תריסר גיליונות ענק של **דפי אילן יחסין של משפחת סמסון**, מהדורה שלישית משנת 1912, וכן מפתח ובו 65 שמות של בני סמסון שונים, של בני משפחת **גומפל Gumpel** שהיו קרובים שלהם, ומאות רבות של קרובי משפחה אחרים.

קיבלתי מהם גם דו"ח של "קדן הנאמנות הסמסונית", שנוסדה בשנת 1786 על ידי פיליפ סמסון. מטרתו הקרן הזו היו:

* לקיים את בית הספר סמסון לילדי הדת היהודית.
* לתמוך בנצרכים ולסייע לכלות נצרכות בני משפחות סמסון.

* לתמוך בבית הכנסת של הקהילה.

רכוש הקרן נאמד בשנת 1912 ב-750,000 מרק, ונוסף לכך ערך המגרש וערך הבניין שנבנה עליו בשנת 1896 היה עוד 380,000 מרק.

מתוך מסמכים נוספים שקיבלתי התברר שלבית ספר סמסון היה מוניטין מעולה ושמעו הגיע למרחקים – אבל לדאבון לב הוא סגר את דלתותיו בשנת 1928 לאחר קיום של 140 שנים, מאחר שהאינפלציה כילתה את כל רכוש הקרן.

הקיץ השתתפתי בטיול קבוצתי לגרמניה. קניתי באקראי ספר לקריאה בדרכים הארוכות. הספר, **משי-מענחים**, מספר על בחור גרמני שמשחקם לאחר מלחמת העולם השנייה ומגיע – מכל המקומות שבגרמניה – ... וולפנביטל. הוא מתאר את העידן ואת תושביה, ואומר, בין היתר, "למדתי במבנה שהיה בעבר בית ספר סמסון, הפנימייה היהודית המפורסמת ... וייתכן מאוד שאעצור פתאום באחד הפרוזודורים הארוכים כי ידמה לי שאני שומע את הצעדים והקולות של אלה שצעדו כאן לקראת החיים והגיעו אל תאי הגזים". תזכורת מפתיעה מעולם שנכחד.

אבי המנוח אויגן Eugen סמסון נולד בפוטסדם שליד ברלין, וידעתי גם את שמות הוריו: פאול סמסון ואוטיליה לבית אברמובסקי Paul Samson &

Ottilie nee Abramovski, הקבורים שם. בשנת 1994, לאחר איחוד גרמניה, ביקרתי בפוטסדם, ובבית העלמין היהודי השמור היטב מצאתי את קברם המשותף. מן הכתוב על המצבה למדתי שסבתי אוטיליה נפטרה בדיוק שבועיים לפני שאני נולדתי! ניתן רק לשער את ההלם והאבל של הורי זמן כה קצר לפני היוולדי. מעיריית פוטסדם קיבלתי את תעודות הפטירה של סבתי, שנולדה בעיר שהיום היא בפולין, ושל סבי שנוולד בעיר ברנבורג Bernburg שאינה רחוקה מפוטסדם.

ברנבורג קיים "אתר זיכרון לחללי המתת החדס של המשטר הנאצי" Gedenkstaette fuer Opfer der NS Euthanasie. ממנהלי אתר זה קיבלתי מידע מדהים על משפחת סבי, על הוריו, אחיו, סבו וסבתו. החל מן האב המייסד לזר-לצרוס סמסון- Lasar Johanna Lazarus Samson ורעייתו יוהנה קופל Koppel Karol, Nathan-Lasar, בניו קרל, Simon ורעייתיהם, ועוד רבים נוספים. קיבלתי העתקים של מודעות פרסומת מעיתונים שונים של בתי עסק של המשפחה, על העסק הבנקאי המשפחתי **גומפל & סמסון**, וכן העתקי ספרי כתובות ובהם כתובות בני המשפחה. קיבלתי אפילו מודעה בה מבשר בשמחה רב-סבא סימון סמסון על לידתו של בן בריא בתאריך 27 בפברואר 1851 בשעה שתיים בלילה – הרי הוא סבי פאול סמסון.

נמסר לי גם שבבית הקברות היהודי קבורים כתרסר בני משפחת סמסון ובהם אביו של סימון סמסון, מיסד השושלת לזר-לצרוס סמסון ואשתו יוהנה, שהזכרתי לעיל.

בספר על תולדות העיר ברנבורג מסופר על נוכחות יהודית בעיר כבר בשנת 1301, על בנק **סמסון & גומפל** שנוסד בשנת 1896 וחוסל ב-1935 ע"י הנאצים. מסופר גם סיפור שלא ייאמן על אחד מבעלי הבנק ממשפחת גומפל שהיו לו "יחסים מחוץ לנישואין" עם זבנית נוכריה צעירה שילדה לו בן, שנמסר לאימוץ, בשם גוסטב שמידט, והוא אביו של הלמוט שמידט, שהיה לימים קנצלר גרמניה.

גם רב-סבתא אחרת שלי, יוהנה סמסון לבית מיכאלס, קבורה בברנבורג. יוהנה נולדה בעיירה הסמוכה סנדרסלבן Sandersleben וגם משם קיבלתי מידע על יהודי העיירה שהגיעו לשם כבר בשנת 1693 ועל כמה מבני המשפחות מיכאלס וסמסון. משם גם קיבלתי – אוי לאותה בושה – את הסיפור על פיליפ סמסון שהיה שוחט וחזן הקהילה, שהוטבל לנצרות בכנסיית מריה

ב-28 במאי 1786 ושמו הוסב לגוסטב סנדר. איתו הוטבלו גם אשתו דורותיאה, שש בנותיו, שלושת בניו ונכדו. יומן הכנסייה מציין שהטבלת משפחה בת 12 נפשות לנצרות הוא אידוע נדיד ביותר.

לימים, מדווחת מי שהייתה פקידה במשרדי הכנסייה המקומית על מה שאירע עם עליית הנאצים לשלטון: כל חייל וקצין ס.ס. היה צריך להביא הוכחה על מוצאו הארי הטהור במשך דורות אחדים, לכן עסקתי רבות בחקר מוצא המשפחות ואילנות היוחסין. באחד הימים פנה אלי קצין ס.ס. גבוה בשם סנדר וביקש לחקור את שושלת היוחסין שלו. חקרתי וראיתי שביומן הכנסייה רשום שהיהודי מסמון הוטבל לנצרות וניתן לו השם סנדר. כשהודעתי לקצין שהוא ממוצא יהודי – הוא סרב לקבל את אילן היוחסין שלו.

אבי המנוח נפצע קשה במלחמת העולם הראשונה עת נלחם בשורות הצבא הגרמני. הוא מעולם לא דיבר איתנו על פציעתו, על זירת המלחמה בה לחם ועל קורותיו בה. לאחר איחוד גרמניה התעניינתי בארכיון צבאי גרמני ואכן קיבלתי את כל הפרטים על מהלך שירותו הצבאי של אבי:

הוא התנדב לצבא בגיל שמונה עשרה וחודשיים, שלושה שבועות בלבד אחרי שגרמניה הכריזה מלחמה. אחרי שנה ורבע הוא נפצע בפולין ושכב חודשיים בבית חולים בביאליסטוק. שנה לאחר מכן נפצע קשה ברוסיה, קטעו לו את הרגל מתחת לברך, והוא שכב שנה שלמה בבתי חולים שונים, שוחרר מהצבא באוגוסט 1917 וחזר לבית הוריו בפוטסדם. כך נדעו לי – אחרי שמונים שנה – פרטים רבים שלא ידעתי אודות אבי.

2. משפחת אמי

אמי אנה מסמון לבית סלומון Anna Samson nee Salomon ומשפחתה באו ממערב גרמניה, מחבל הריין, מכפר קטן ששמו שפייר שפיישר Speicher. בתעודת נישואין נושנה ועל גבי צילום משפחתי עתיק מצאתי את שם הנעורים של רב-סבתא שלי, האם של סבי: שרה דובלון Dublon מהעיירה הסמוכה ויטליש Wittlich. במהרה התברר לי שמשפחת דובלון מויטליש היא שבט גדול, הנפוץ בכל רחבי חבל המשפחה מקיימת קשרים, כינוסים משפחתיים, אתר אינטרנט משפחתי ועוד. רכשתי את הספר עב-הכרס היהודים בויטליש 1808-1942 ובו כל פרטי סיפור המשפחה לדורותיה.

כבר בשנת 1620 היו בעיירה בתים שעל פתחם נקבעה מזווה. בשנת 1808, כאשר נפוליאון שלט באזור, חויבו כל היהודים לקבוע לעצמם שמות משפחה. דוד יוסף ואשתו רחל סלומון בחרו לעצמם את השם דובלון, מכיוון שזה היה שמה של מטבע ספרדית ששימשה אמצעי תשלום באזור שהיה בשליטת הספרדים עד שנת 1714. השם גם מתייחס לעיסוקם של חלק מבני המשפחה – חלפני כספים. במסורת של

כמה מבני המשפחה חי זיכרון עמום שאבות אבותיהם היו מיוצאי ספרד, וגם נמצא קטע של ספר תורה שנכתב בספרד. הספר כולל להפתעתי ולשמחתי גם את שמה ותאריך לידתה של אמי, 1900.

משפחות שלושת הבנים של מייסד השושלת, דוד יוסף דובלון – יוסף, ברנרד וסלומון – גדלו והתרחבו לכדי משפחות גדולות וענפות, שחלקן נשארו במקום וחלקן נפוצו בכל דחבי גרמניה ובעולם כולו. יש הטוענים שכל אלה הנושאים את השם דובלון מוצאם מויטליש. באתר האינטרנט של משפחת דובלון מצויה רשימה של אלפי בני המשפחה מכל העולם. מאז יצדתי קשרים עם דובלונים רבים, עם אחדים נפגשנו בארץ ואחדים ביקרו אותנו בביתנו. מצאתי שגם הגברת הנחמדה, היושבת ליד דלפק המודיעין של התזמורת הפילהרמונית בהיכל התרבות בתל אביב, היא קרובה שלי: הרב-רב-סבא הוא משותף לשנינו. הקשר המעניין ביותר שמצאתי היה משפחה מקליפורניה שהבעל הוא קרוב משפחה שלי – בן דוד רביעי – מצד דובלון, כלומר מצד אמי, ואשתו היא קרובת משפחה שלי – בת דודה חמישית – מצד אבי, סמסון.

הרב-סבתא הנ"ל, שרה דובלון, נישאה ללוי סלומון ועברה לעיירה הסמוכה שפייר שפיישר Speicher. שם הם עסקו במסחר בסדקית – תחילה ברוכלות מבית לבית בכפרי הסביבה ואחר כך בבית מסחר נאה במרכז העיירה. המשפחה התרחבה, נולד סבי זיגמונד סלומון Siegmund Salomon שנשא לאישה את אמה בר Emma Baer ונולדו להם ילדים, ביניהם אמי, אנה סלומון.

בית הקברות היהודי הקטן שרבים מבני המשפחה ביקרו בו, נשמר מטופח ומוגן (גם בזמן הנאצים) עד היום. קבור שם סבי, שנפטר בשנת 1927. סבתי אמה עלתה לפלשתינה ב-1934 וגרה עם הורי ואתי בקרית ביאליק עד זקנה ושיבה.

כילד לא כל כך עניינו אותי סיפורי המשפחה והנוסטלגיה של "הגדולים", אבל שמות של קרובי משפחה, של מקומות מגוריהם, של ערים וכפרים בו למדו או ביקרו, נחרתו בזיכרוני עד היום הזה. אחד השמות שהיו זכורים לי מאז: הדוד אלקן בר מהעיר קנשטט Cannstadt.

מאז שהתחלתי להתעניין ברצינות בגנאולוגיה, אני משתדל לקרוא כל ספר העוסק ביהודי גרמניה, בהיסטוריה ובמורשת שלהם, בהשתלבותם בארץ ובאישים שהיא הצמיחה. לאחרונה קראתי את ספרה של פרופסור פני גינור Fanny Ginor שטוטגרט-ירושלים, חיים בצל ההתרחשויות. בספר קראתי את הפיסקה שלהלן: בנו היחיד של הרופא שלנו דוקטור בר, Dr. Baer נישא לנוצריה והתאבד לאחר שנטשה אותו עם עלייתו של היטלר לשלטון. דוקטור בר לא היה חבר בקהילה היהודית, ואפילו בחגים לא היה מגיע לבית הכנסת. למרות זאת היה ידוע לכל בקנשטט שדוקטור בר, הרופא האהוב, הוא יהודי. האם זה האח

המשלוחים, מספר היהודים בכל משלוח והיעדים אליהם נשלחו מתחנת רכבת זו. עמדותי שם נרגש, מחפש ומוצא את התאריך ואת המקום ממנו גרשו את אחי-סבי למחנה ההשמדה. אך זה עוד לא סוף הסיפור. הקבוצה חזרה אל תחנת-הרכבת ואחת ממשותתפות הסיוור התבקשה לתרגם לקבוצה את הכתוב על טבלת ההנצחה. היא תרגמה בקול חנוק ונרגש: ...*אזהרה לכולנו שנוכח אי-כיבוד החיים וכבוד האדם, חייבים להתקומם באומץ וללא היסוס. מישוה שאל אותה מאין היא מגרמניה. מברסלאו, היא עונה. גם אני מברסלאו, אמרתי לה. לא עבר זמן רב והסתבר לנו שלמדנו באותו גן ילדים, שההורים שלנו היו מיודדים ושעלינו לארץ באותה שנה, 1933 ומאז – שבעים שנה – לא נפגשנו. היה מרגש.*

ביבליוגרפיה

פני גנור. שטוטגרט-ירושלים, חיים בצל ההתרחשויות. גוונים-עלים, 2002. תרגום מגרמנית.

Koruschnov, Irene. Fallschirmseide.

Muenchen, Knauer, 1992.

Wein-Mehs, Maria. Juden in Wittlich 1808-1942. Stadt Wittlich, 1995.

אלי סמסון נולד בברסלאו, גרמניה, בשנת 1925, להוריו אנה לבית סלומון ואויגן סמסון, שהביאו אותו ארצה, למזל, בשנת 1933. אחרי נעורים בקריית ביאליק עסק כל חייו הבוגרים בגידול בקר לחלב, תחילה בקיבוץ מורע ואחר כך במסגרת משרד החקלאות כמדריך ומומחה בארץ ובארצות מתפתחות. אחרי פרישתו לגימלאות, במקום לעסוק, בין היתר, בגנטיקה (של פרות) עבר לעסוק בגניאלוגיה (של בני אדם) והוא חבר בחברה הגניאלוגית הישראלית. נוסף לכך הוא הוסיף אל אילן היוחסין שלו את רעייתו, שלושה בנים ובנות זוגם, שבעה נכדים ונכדה אחת.

samsonf@zahav.net.il

של סבתי? המקום והתאריך מתאימים! כתבתי לגב' גינור שיש לי יסוד להניח שהדוקטור בר הנ"ל הוא האח של סבתי, צירפתי תמונה מטושטשת שמצאתי בעיזבון של אמי, וציפיתי לתשובה. באותה עת גם שלחתי באתר האינטרנט GERSIG של יהודי גרמניה שאילתא בבקשת מידע נוסף.

כעבור יום קיבלתי טלפון נרגש מגב' גינור, שאמרה שאכן הרופא המדובר הוא האח של סבתי וסיפרה לי עוד עובדות על חייו. באינטרנט קיבלתי מיד תגובות ממלבורן באוסטרליה וממירלנד בארה"ב, ובהן מידע על קנשטט, שהיא היום פרוור של שטוטגרט, על כתובתו האחרונה של ד"ר בר מתוך ספר כתובות משנת 1929, על חבר קיבוץ עברון שמוצאו מקנשטט שייתכן שיש לו מידע נוסף (התקשרתי אליו, אך הוא לא הכיר את הדוקטור), ניתנה לי גם כתובת של משרד התרבות בשטוטגרט שאולי יוכלו למסור לי פרטים נוספים. אחרי שבוע אכן קיבלתי את תשובתם ובה תאריכי הלידה והפטירה של אלקן בר, של בנו ושל כלתו, אישור שהוא היה רופא עור ואת העובדה המצערת שלא היו להם צאצאים אחרים. וכך, בעקבות קריאה מקרית עליתי על עקבותיו של קרוב משפחה נוסף.

לסבי זיגמונד סלומון היה עוד אח, סימון סלומון (1873-1943). האח הזה, הידוע גם בפסבדונים זיגברט זלטר, היה משורר, סופר, עורך ומו"ל ידוע למדי בתקופתו. במרוצת השנים אספתי אחדים מכתביו, שכולם רוויי פטריוטיות גרמנית נלהבת והמתארים בהערצה את נופי מולדתו. בשנותיו האחרונות חי בברלין ובשנת 1943 נלקח לטרזין ושם נספה.

כאמור, השתתפתי הקיץ בטויל קבוצתי לגרמניה. יום אחד הגענו לאתר ההנצחה ליהודי ברלין בתחנת הרכבת של גרונוולד Grunewald. ליד מבנה התחנה יש טבלת זיכרון ועליה סיפור גירוש היהודים מברלין, לידה אנדרטה בצורת קיר ארוך ועליו דמויות סמליות אחדות של בני אדם, ולצד הקיר מובילה דרך אל פסי מסילת ברזל שלאורכם חקוקים תאריכי כל

צילומים מהאלבום המשפחתי במרכז התיעוד החזותי בבית התפוצות *

ציפי רוזן
מתורגם מאנגלית

אולם, נוסף לצילומים שנעשו על ידי צלמים מקצועיים, שיש להם ערך אמנותי ותיעודי כשלעצמם, הארכיון מעוניין גם במקור אחר, שאינו נופל מהם בערכו ובחשיבותו ההיסטורית, המראה לנו את ה"פינות" הקטנות והיומיומיות של החיים היהודיים – הלא הם הצילומים שבאלבומי המשפחה הפרטיים.

אלבומים אלה מראים לנו את ההיבט האינטימי יותר של החיים היהודיים, ביתר פירוט ורגש. הם מכילים צילומי משפחה וצילומי יחידים; הם מראים את פניהם, את משלח ידם, איפה הם חיים, איך הם חוגגים את החגים היהודיים ואת חגיגותיהם הפרטיות – חתונה, ברית מילה, בר מצווה וכת מצווה, ואף את ימיהם העצובים בעת אבל או אובדן. צילומים אלה מאפשרים לנו לעקוב אחרי סיפור חיי משפחה יחידה. במובן רחב יותר, אנו יכולים לראות איך אנשים התלכשו, במיוחד לקראת הצילום, איך הם חיו, איך נראו בתיהם וסביבתם. אנו יכולים ללמוד הרבה על החינוך שלהם ועל מידת התערבותם עם האוכלוסיה המקומית, וכן על מעורבותם בחברה היהודית – תנועות נוער, פעילויות ספורט, בילוי בחופש, ירח דבש ושעות הפנאי.

לפני מספר שנים יזם בית התפוצות פרויקט מיוחד של איסוף צילומים מאלבומים משפחתיים. מתנדבים אספו אותם מקרובי משפחה וחברים שבאו מאותה ארץ, כגון איטליה, גרמניה, מרוקו, אלג'יריה, גרוזיה, רומניה, דאגסטן, אוזבקיסטן ועוד. באחד המקרים היו כל המשפחות מאותו מקום בליטא – ווילקבישקי (Vilkaviskis), ומבחר מצילומים אלה הפכו למונוגרפיה צילומים על קהילה זו, בשלושה אלבומים גדולים.

כיום אנו ממשיכים לאסוף צילומים מאלבומים משפחתיים. אנו רואים הרבה צילומים כל שבוע. אנשים באים עם האלבומים הפרטיים שלהם, ומחלקים איתנו את סיפורי המשפחה כרקע לצילומים. אנו מקבלים רק צילומים שיש עליהם מידע. המידע הבסיסי הוא: מתי ואיפה. כל מידע נוסף הוא חשוב, ומתקבל בברכה ובתודה. לעתים, בכל זאת, אנו חייבים להסתפק ב"איפה"; דוגמה של מקרה כזה היא מעטפה שקיבלנו ובה שני צילומים ופתק כתוב בכתב יד, שמצוין בו שהצילומים נמצאו בדירה ריקה. הדייד החדש לא נתן לו לבו לזרוק אותם והחליט לשלחם אלינו. בגב הצילום היתה מילה אחת בלבד, בולגרית. אבל התמונה עצמה סיפרה סיפור – זוג צעיר ביום החתונה. החתן והכלה היו לבושים בבגדים כהים, הכלה עם הינומה, ולכל אחד מהם היה מגן דוד צהוב בדש בגדו. עובדה זו "סיפרה" לנו כי הם נישאו בשנות הארבעים, כאשר

תחילת תחקיר התמונות לקראת הכנת תצוגת הקבע בבית התפוצות הייתה גם תחילת הקמתו של אוסף הצילומים הארכיוני. ממקורות רבים נאספו תמונות הקשורות לתולדות עם ישראל מאז חורבן הבית השני, וכן מיסמכים וכל פריט חזותי היכול להציג ולהאיר את תולדות העם בגולה עד להקמת מדינת ישראל. האוסף כולל תחריטים, גילופי עץ, רישומים ופריטים אחרים בתחום האמנות הגרפית, ויש לזכור כי מלאכת הצילום התחילה רק במאה ה-19.

רוב החומר בא ממקורות חיצוניים – מוזיאונים אחרים, ארכיונים, ספריות וכו'. אמנים, שביקשו ליצור תמונה שתעזור למתבונן לקלוט את רוח התקופה המוצגת, יצרו כמה מהמוצגים היפים שבתצוגת הקבע.

כל החומר שנאסף למען תצוגת הקבע נשמר בארכיון הצילומים, וכן נשמרים בו החומרים ששימשו להכנת כל התערוכות המתחלפות שהוצגו בבית התפוצות במשך 25 שנות קיומו (כ-116 תערוכות). רוב התערוכות הוכנו על ידי צוות בית התפוצות. ארכיון הצילומים ממוחשב מאז 1982, ומאז 1995 נסרקות גם התמונות, וניתנות לצפייה במחשב.

מרכז התיעוד החזותי בבית התפוצות, נוסף על היותו "התחנה האחרונה" לתערוכות המוזיאון, ממלא גם את המשימה החשובה של תיעוד חיי היהודים בכל היבטיהם, ובכל מקום בעולם שיש בו ביטוי כלשהו של חיים יהודיים. כדי להשיג יעד זה, שהוא למעשה "סיפור שאינו נגמר", יש בארכיון הצילומים פעילות בלתי פוסקת של איסוף יותר ויותר חומר. המקורות שונים ומגוונים: תחרויות צילום בינלאומיות יוזמות על ידי המוזיאון – "מורשת יהודית בעיני המצלמה" – שלוש תחרויות שהניבו שלוש תערוכות צילומים מכל רחבי העולם. כמו-כן יזם המוזיאון מספר פרויקטים תיעודיים שבמסגרתם יצאו צלם המוזיאון, או צלמים מטעם המוזיאון, לצלם קהילות יהודיות כמו מצרים (מיכה בר-עם ב-1979, שלמה טייץ ב-1994), אתיופיה (דורון בכר ב-1984, לפני מבצע משה ובשנת 1991 לפני מבצע שלמה).

דורון בכר נשלח גם לצלם את הקהילות היהודיות באלבניה, רומניה, רוסיה, בולגריה בשנות התשעים, אחרי התמוטטות ברית המועצות והעלייה הגדולה לארץ בשנים אלה ועוד. פרויקטים אלה הניבו תערוכות צילומים על קהילות אלה. תערוכה כזו, שהוצגה בשנת 1996, היא "יהודים בארצות ערב היום – צילומים" והיא מראה את החיים היהודיים בתימן, סוריה, מצרים, מרוקו וכורדיסטן בשנים 1992-1995.

תמונה של חיי היהודים הרי זה כמו להרכיב "פזל" ענק. כל הצילומים שנראה לנו כאילו הם חוזרים על עצמם הם כמו החלקים הקטנטנים של הפזל, שנראים דומים, אך כל אחד מהם מותאם למקום מסוים, ואם חסר חלק אחד, כל מסתכל ירגיש מיד בחסרונו....

אם יש לכם צילומים שברצונכם להראות לנו, אנא טלפנו לנו: 03-6409973. ייתכן שהצילום שבידיכם הינו בדיוק החלק של הפזל שאנו מחפשים.

ציפי רוזן היא ילידת תל אביב, בוגרת הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת תל אביב (לשון עברית ולשון ותרבות צרפת, 1969). היא עובדת בבית התפוצות משנת 1985. משנת 2001 היא מנהלת את המרכז לתיעוד חזותי בבית התפוצות.

*המאמר מבוסס על הרצאה שניתנה בסניף תל אביב של חג"י, 13 בינואר 2003.

יהודי בולגריה היו חייבים להציג את "זהותם" בדרך זו. מיותר לציין כי היינו רוצים לדעת יותר על זוג זה וקורותיו חייו, אבל גם כך ממלא צילום קטן ואלמוני זה את תפקידו, בהראותו לנו חתונה בתקופה אפלה בתולדות עם ישראל, ובהפגינו באותו זמן קרן אור של אהבה ותקווה.

אנו מכירים בחשיבות הצילומים האלה לבעליהם ומכבדים אותה, ומעריכים ביותר את נכונותם להשאיל אותם לנו. הצילומים מטופלים על ידי בעלי מקצוע במוזיאון; הם מכינים תשלילים משובחים שנסרקים לאחד מכן על ידי צוות הארכיון. המידע, יחד עם התמונה הדיגיטלית שהתקבלה, מתווסף למסד הנתונים הממוחשב שלנו. מסד הנתונים מכיל כיום כ-60,000 פריטים, הניתנים לאחזור דרך מערכת המחשבים שלנו.

המתבונן מהחוף יכול לחשוב, אולי, כי אנו אוספים "אותו החומר" שוב ושוב. כאשר אנו נשאלים מדוע אנו ממשיכים לאסוף צילומים גם כאשר כבר נמצאים ברשותנו צילומים דומים – תשובתנו היא כי ליצור

איך לפרסם את עץ המשפחה בתקליטור CD *

קרול עידן

מתורגם מאנגלית

בהכנת דפי אינטרנט, חשבתי שיהיה נכון להשתמש בפורמט זה. העובדה שכמעט כל בני המשפחה שלי משתמשים במחשב; שהמחקר המשפחתי והקשר בין בני המשפחה מתקיים דרך הדואר האלקטרוני והאינטרנט; ושמצדד התקליטורים הוא סביר – כל אלה סייעו להחלטתי לבדוק את האפשרות הזאת ובסופו של דבר השתמשתי בה.

הצגת Rootsview

תוכנות רבות מסוגלות להפוך קובצי GEDCOM לדפי אינטרנט. אחד האתרים הטובים ביותר למציאת תוכנות כאלה הוא "רשימת סינדי" (Cyndi's List):
<http://www.cyndislist.com/gedcom.htm#HTML>
<http://www.cyndislist.com/gedcom.htm#Viewers>

לפני שנים, כאשר התחלתי לעסוק במחקר הגניאלוגי בצורה רצינית, קיבלתי מספר עצי משפחה משני מקורות שונים: עץ אחד הגיע אלי דרך האינטרנט, בקווים כלליים, והשני היה צילום של מסמך, עם תמונות באיכות ירודה למדי. מאותו זמן ואילך, תהיתי איך אוכל להציג, בבוא הזמן, את סיפורי המשפחה שלי, את המסמכים ואת התמונות בצורה יותר מעניינת מאשר זו שאני התחלתי בה.

לפני זמן מה ראיתי מאמר בעלון הגניאלוגי של דיק איסטמן (Dick Eastman), על תוכנות המסוגלות להפוך קובצי GEDCOM לדפי אינטרנט (ר' <http://www.RootsForum.com>). מאחר שכל החומר שלי הוכנס לתוכנה גניאלוגית שניתן להמירה בקלות ל-GEDCOM, ומאחר שיש לי הכשרה מסוימת

כדי לקבל מראה יותר מקצועי, הדפסתי את התוויות שתכננתי במדפסת לייזר מקצועית, ובאותו מקום גם גייתי קופסות פלסטיק דקות. שם החברה:

**Espaguil
CD/DVD duplication & Replication**

המשרד הראשי
רח' רמב"ם 40
ראשון לציון 75310
טלפון 03 9600550
פקס 03 9600660

בסתיו 2002 נסעתי לארצות הברית לבקר אצל המשפחה והבאתי לכל אחד עץ משפחה על תקליטור CD. העלות של כל תקליטור הייתה פחות מארבעה שקלים, הרבה יותר זול מאשר הדפסה על נייר וכריכה, וגם הרבה יותר מרשים!

* המאמר מבוסס על הרצאה שניתנה בסניף תל אביב של החברה הגניאלוגית הישראלית, ביום 7 באפריל 2003.

קרול מונסון עידן נולדה בבוסטון בשנת 1936, דור שלישי בארצות הברית. סביה מצד אמה היגרו מפולין, מחוז סובאלקי (Suwalki), והגיעו לארצות הברית בשנת 1900 בערך. הסבים מצד אביה באו מבלרוס, גם הם הגיעו לארצות הברית בשנות 1900 המוקדמות. גב' עידן סיימה את בית הספר לעיצוב ברוך איילנד. היא עלתה לארץ בשנת 1957 ועבדה כמעצבת דגמים בתעשיית הטקסטיל. מאז צאתה לגימלאות היא פעילה במחקר הגניאלוגי.

Carol.ed@012.net.il

שתי תוכנות אלה הן מה שקרוי shareware (נסה, ולאחר מכן קנה – המחירים סבירים, בדרך כלל). אחרי שבדקתי מספר אפשרויות, החלטתי להשתמש בתוכנה הנקראת Rootsview, הנמצאת באתר <http://home.earthlink.net/%7Enaturalsoft/rootsview.htm>. אם כי יכולתי להמשיך ולהשתמש בתוכנה ללא תשלום, החלטתי להירשם ולשלם, ובכך לנצל את ההזדמנות לקבל סיוע ממפתח התוכנה. התברר לי כי סיוע זה היה לי חשוב ביותר, מאחר שהדבר איפשר לי להתאים את התוכנה לצרכים המיוחדים שלי.

תוכנת Rootsview עובדת בשתי דרכים ושתייהן טובות. הדרך הראשונה היא הצגה דינמית של הנתונים, המתקבלים ישירות מ-GEDCOM. אני השתמשתי באפשרות השנייה של Rootsview: התוכנה מקבלת את המידע ב-GEDCOM והופכת אותו לדף אינטרנט. אם כי התוצאה נראית דומה מאוד למה שמתקבל בדרך הראשונה, הרי כאן ניתן לטפל בחומר ביתר קלות. בכל שם יש קישוריות למסמכים וצילומים, אבות וצאצאים, כמו בכל אתר אינטרנט. יש אפשרות להוסיף תמונות, וההערות שרשמתי בקובץ GEDCOM נרשמות גם כאן באופן אוטומטי. השתמשתי בידע שלי בתכנות HTML ויכולתי להוסיף דפים של מסמכים, צילומי משפחה, רקע היסטורי וכו'. נוסף לכך יצרתי "דף קבלת פנים" ובו גם תוכן העניינים לכל האתר.

דף קבלת הפנים

בתוכנת Rootsview ניתן לבחור בין 6 דוגמות, כל אחת בסגנון שונה. יש גם הדרכה מתאימה לאלה שמתמצאים בהכנת דפי אינטרנט, וכך אפשר להכניס שינויים ולהתאים את הדף לסגנון האישי. התוצאה שווה את המאמץ.

על שמה של סבתי לטיסיה כהן לבית אבי-חצירא

מטילדה טג'ר

שהשיג אותה ועלה עליה. מהו חלק האמת ומהו חלק הפנטזיה בסיפור הזה? לא אוכל לקבוע, אך הכינוי "אבי חצירא" קיים בוודאות זה שנים רבות מאוד.

גם לשמה הפרטי של סבתי יש סיפור, אבל שונה. לטיסיה היה שם פרטי נדיר במרוקו. שנים לפני שהתחלתי להתעניין בגניאלוגיה בכלל ובחקר השמות בפרט, הסביד לי אבי שלטיסיה הוא שם רומי שפירושו שמחה.

לתומי חשבתי שזהו שריד של כיבוש מרוקו על ידי הרומאים, שהחזיק מעמד כ-2000 שנה... סברה אחרת היתה כי השם לטיסיה נכנס לאופנה בתחילת המאה ה-19 כי זה היה שמה של לטיסיה בונפרטה, אמו של נפוליאון.

טעות חמורה היתה בידי! לא זה ולא זה! מה גדולה היתה הפתעתי כאשר גיליתי את השם לטיסיה ברשימות שמיות של תושבים יהודיים בספרד מן המאות ה-13 וה-14. שם זה הוא אומנם לטיני אבל ניתן לסבתי לא בגלל שמה של הגב' בונפרטה ולא בגלל שהיה שריד הכיבוש הרומי. הוא שריד של גירוש ספרד.

מעניין לציין כי השם הפרטי שפירושו 'שמחה' נמצא במרוקו במספר צורות: שמחה הוא השם העברי, אלגריה Allegria, אותו שם בספרדית, פרהה Freha בערבית, ולטיסיה Laetitia בלטינית. אכן גיוון רב כדי לבטא את שמחת היהודים כאשר נולדת להם תינוקת.

סבתי, אם אבי, שנולדה בעיר מקנס, מרוקו ב-1865, הינה נצר לשושלת רבנים מפורסמת, משפחת אבי-חצירא, ולא אבו-חצירא כפי שהיא נקראת בטעות בארץ.

פירוש השם הוא "בעל המחצלת" כאשר 'אבי', הוא מילה עברית במובן "בעל של" ו'חצירא' היא מילה ארמית שפירושה 'מחצלת'. ברצוני להדגיש שלא קיים שם יהודי המורכב ממילה בארמית ומילה בערבית. הצידוף היחיד הקיים הוא ארמית ועברית. אי לכך הכינוי 'אבו-חצירא' שניתן בארץ למשפחה הענפה הזאת הוא טעות לשונית בסיסית.

'אבי חצירא' הוא על פי האגדה כינוי שניתן לפני כשלוש מאות שנה לאחד מאבות המשפחה, ר'שמואל אלבו שמו, מומחה לקבלה שחי בין השנים 1698-1749. שמואל אלבו היה בן למשפחה של גולי ספרד שהשתקעו במרוקו יחד עם רבבות אחרים.

ישנה אגדה יפה המספרת כי לילה אחד חלם ר'שמואל אלבו כי הקדוש ברוך הוא ציווה עליו לעלות מיד לארץ ישראל. כאשר ר' שמואל קם בבוקר, החלטתו היתה נחושה והוא החל בהכנות נמרצות לנסיעה. לקראת ההפלגה הוא הצטייד במחצלת שיוכל לפרוש על סיפון האוניה ולישון עליה. כשהגיע לנמל, התברר כי האוניה כבר הרימה עוגן אבל עדיין נראתה באופק. ר' שמואל לא איבד את עשתונותו, פתח את המחצלת ופרש אותה על פני המים כדי שתשמש לו מעין רפסודה. הוא התיישב עליה ושט לעבר האוניה עד

אילן יוחסין לפי המקורות בתורה – "ויתילדו"

שלמה דוד

ולאחר מספר פסוקים (א', יח') באותה פרשה צויין: ואת כל-העדה הקהילו באחד לחדש השני ויתילדו על-משפחתם לבית אבתם במספר שמות מבן עשרים שנה ומעלה לגלגלתם:

פירוש רש"י, ד"ה ויתילדו על משפחותם: "הביאו ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידתם, כל אחד ואחד להתייחס על השבט". כלומר, צאצאיו של יעקב, שיצאו

בפרשת במדבר (במדבר א', ב') מפורט אילן היוחסין של צאצאי יעקב אבינו, במפקד של כל שבט ושבט במדבר סיני, באחד לחודש השני בשנה השניה לצאתם מארץ מצרים: שאז את-ראש כל עדת בני-ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם.

ממצרים, הביאו איתם את ספרי היוחסין שלהם לפני כל העם, וכך נבנה אילן היוחסין.
כל זה רומז לכך כי מצוות "התיילדות" – רישום ספרי ייחוס – חובה היא ועלינו להמשיך בכך.
להלן ('א', ה'ט"ו) פירוט נשיאי השבטים, שעזרו בעריכת המפקד:

לראובן אליצור בן-שדיאור: לשמעון שלמיאל בן-צורישדי: ליהודה נחשון בן-עמינדב: ליששכר נתנאל בן-צוער: לזבולן אליאב בן-חלן: לבני יוסף לאפרים אלישמע בן-עמיהוד: למנשה גמליאל בן-פדהצור: לבנימין אבידן בן-גדעני: לזן אחיעזר בן-עמישדי: לאשר פגעיאל בן-עכרן: לגד אליסף בן-דעואל: לנפתלי אחירע בן-עינן:

באותה פרשה (א, מ"ז) נאמר: והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם: וכן ('א' נ'): ואתה הפקד את-הלויים על-משכן העדת ועל כל-כליו ועל כל-אשר-לו המה ישאו את-המשכן ואת-כל-כליו והם ישרתהו וסביב למשכן יחנו:

מעמד הלויים היה ברור: הם הופקדו על משכן העדות ועל כל כליו, והם אמנם לא התפקדו ולא

התיילדו. ללויים – וכן לכהנים – היתה כנראה צורה טקסית אחרת של התפקדות ושמותיהם צוינו בהמשך (ג' י"ז): ויהיו-אלה בני-לוי בשמתם, גרשון וקהת ומררי: להלן ניתן פירוט של שמות המשפחה שלהם: הלבני, השמעני, הגרשני, העמרמי, היצהרי, החברני, העזיאלי, הקהתי, המחלי, המושי.

בדורות האחרונים שלנו, אנו חוזרים לשמות משפחה לפי המתכונת המקראית כגון: הירדני, השרוני, הנגבי ועוד.

יש במקרא עוד אילנות יוחסין רבים. על הגניאלוגיה היהודית למצוא את מקורותיה בדוגמאות הרבות אשר במקרא.

דוד שלמה חיבר חמישה ספרים על העיירה שבה נולד, דורוהוי (Dorohoi) שברומניה. כמו כן, הוא עומד להשלים סידרה של עשרה ספרים בנושא גימטריולוגיה. הוא פעיל באירגונים ציבוריים שונים באזור חיפה.

רשימות מהספרייה

הר"ט קסו

פרופסור קדמון הרצה בסניף ירושלים של חג"י על משפחתו, משפחת קאופמן, ועל פרסום תולדות המשפחה, בעברית. הוא תרם עותק של הספר לספרייתנו.

DER JUEDISCHE FRIEDHOF IN WEISSENSEE; EIN UEBERBLICK UEBER SEINE GESCHICHTE. הוצאת ידידי בית העלמין היהודי בברלין. וייסנזה (Weissensee). יו"ר מיכאל ממלוק. ברלין 2002. 48 ע'. (גרמנית) [בית העלמין היהודי בווייסנזה, ברלין; מבט על תולדותיו] <http://www.jewishcemetery.weissensee.org> מונוגרפיה זו מציגה מצבות משוקמות והכתובות שעליהן, וכוללת גם תוכנית של בית העלמין. הקדמה באנגלית מסבירה את פעולתם של ידידי בית העלמין. בין השמות שעל המצבות: אביו של בילי ויילדר, קרובי

רכישות חדשות

הספרייה הלאומית והאוניברסיטאית מקיימת לעתים מזומנות מכירה של ספרים וכתבי עת. באחד הביקורים שלי במקום, בחיפוש פריטים שאוכל לרכוש לספרייה שלנו, מצאתי עותק כרוך של מאמר מתוך אבותינו (כרך 6 מס' 1, 1990) כתוב בידי פאול יעקובי. כותרת המאמר 'דיון היסטורי במוצא מרש"י'. תדפיס זה הוא חלק מאוסף יעקובי שנתרם לספרייה. באותה כריכה יש מאמר נוסף, 'האם כל האשכנזים מוצאם מרש"י?' מאת אליהו בלר (Eliyahu Beller).

HERKUNFT UND FAHRTEN ODER WO STAMMT IHR HER, MEINE ENKEL? נפתלי קדמון. ירושלים 2001. 261 ע'. מפתח שמות. צילומים. (גרמנית) [מוצא ומסעות, או מה המקור שלכם, נכדיי?]

רבי יהודה בראוור: חלוץ התורה באמריקה. ליקטה וערכה שושנה דולגין-בער עם דוד גפן. ירושלים. קרן הפרסומים לזכרו של ר' יהודה בראוור. 1994. 152 ע'.

זהו ספר זיכרון לרב בראוור, והוא מכיל אילן משפחה של המשפחות בראוור ואיציקוביץ. תוך כדי תיאור דרכו של הרב החל מארץ מוצאו ליטא ועד לפעילותו בקנסס-סיטי, מקסיקו-סיטי ולוס אנג'לס, מציג הספר גם את תולדות יהדות צפון אמריקה.

GENEALOGICAL RESOURCES IN NEW YORK [מקורות גניאלוגיים בניו יורק]. מעודכן וערוך בידי אסתר מ' גוזיק (Estelle M. Guzik). ניו יורק. החברה הגניאלוגית היהודית (Jewish Genealogical Society, Inc.). 2003. 418 ע'. נספחים. מפתחות. מפות.

זוהי הוצאה מחודשת של הספר, מהספרים שמוטב לרוכשם בשביל הספרייה במקום לחפש את המידע באינטרנט. נוסף למידע המעודכן על משרדי הממשלה בעיר ניו יורק, יש בספר נספחים המכילים רשימות וטפסים חשובים וכן מפתחות לפי נושא, שם ומקום. לדוגמה, הנספח בתי עלמין בתחום העירוני של ניו יורק; מפתח הנושאים הוא מדריך לגבי התוכן של "תיאורי המקורות" (Descriptions of Resources) ו"עזרי חיפוש" (Finding Aids), כגון קרן הברון הירש או הארגון להגנת המהגרים היהודים. מפתח השמות מכיל שמות מחברים ועורכים, מפתח המקומות מכיל מקומות המוזכרים בגוף הטקסט, המתאר את המקורות. זהו מקור מצוין לגניאלוגים.

כתבי עת חדשים

MY BONE AND MY FLESH [עצמי ובשרי]. סלט לייק סיטי, יוטה. זהו שמו של העלון של החברה הגניאלוגית היהודית של יוטה, כרך 1, 2003.

דרכי אר"ץ. ביטאון המרכז העולמי למורשת יהדות ארם-צובא (חלב). חל אביב. מס' 3, 1988. זהו פרסום בעברית, מאויר היטב ומופק בצורה יפה.

משפחה של מקס ריינהארדט, ארנסט לוביץ' – כולם במאים מפורסמים. הספר מכיל מדגם קטן למדי של 115,000 היהודים הקבורים שם.

הייתי בברלין בשנת 1991 וביקרתי בבית העלמין. הוא היה מוזנח מאוד והשבילים היו בלתי עבירים לחלוטין. זהו בית העלמין הגדול ביותר במרכז אירופה והאדם היחיד שהשגיח עליו בעת ביקורי היה יהודי לא צעיר. בתמונות שבספר זה ניתן לראות כי נעשתה עבודת שיקום רצינית. הספר נתרם לספרייה על ידי מר יונתן ממלוק.

פנקס בית הקברות דק"ק קליינווארדיין תרל"ה-תשל"ח, מאת אברהם מרמורשטיין. פתח תקווה, 2002. 136 ע'.

(CEMETERY REGISTRY BOOK OF THE JEWISH COMMUNITY OF KISVARDA 1875-1968).

לספר הקדמות בעברית, אנגלית והונגרית. השמות רשומים באנגלית ובעברית. בהקדמה מצוין המחבר כי בבית העלמין קבורים נפטרים מהעיירות הסמוכות: Satoraljaujhely, Budszentmihaly, Nyirmada, Ujfeherto וכל הכפרים במחוז Kisvarda.

HEARTY MEMORIES מאת אברהם בכר. מתורגם מעברית זכרונות הרטוב על ידי קורינה שף Baltimore, Maryland. The Afikomen Company. 1989. 27 ע'. צילומים. זהו סיפור המייסדים של המושבה הרטוב, היישוב היהודי הראשון בגבעות הרי יהודה. המושבה נוסדה בשנת 1895 על ידי עולים מבולגריה ונהרסה במלחמת העצמאות ב-1948. 27 העמודים של טקסט ותמונות מכילים סיפור מדהים ומרגש על חוויית העלייה לארץ ישראל והשפעתה.

אוצרות קהילת חלב. הוצאה מיוחדת (שנייה). המרכז העולמי למורשת יהדות ארם-צובא (חלב). ירושלים. מוזיאון ישראל, 2002. 50 ע'. צילומים. אנגלית ועברית.

מוזיאון ישראל מציג כאן בצורה נהדרת את תולדות הקהילה ותרבותה.

רישום נתונים גניאלוגיים * יהודה קלוזנר

הנתונים שלי. את ההבדלים הקטנים ייחסתי לטעויות שנבעו מזיכרון לקוי של מוסרי הנתונים או לרישום בלתי מדויק. אולם התברר כי אלה היו שתי משפחות של בני דודים שאבותיהם היו אחים, והם נתנו לילדיהם שמות אחרי אותם דודים או בני משפחה אחרים שרצו לכבד את זכרם.

ב. תאריכים כלליים ותאריכים עבריים. אנו מעוניינים לרשום הן את התאריך הכללי והן את התאריך העברי. לגבי התאריך העברי חשוב ביותר תאריך הפטירה, כי יום הזיכרון למותו של אדם נשמר ברוב המקרים לפי התאריך העברי. כל תוכנה גניאלוגית מאפשרת לרשום את התאריך העברי, אם על ידי שימוש לשם כך בשדה לא רלוונטי כגון "תאריך ההטבלה לנצרות" או שימוש באחד השדות החופשיים. קיימות תוכנות רבות ההופכות תאריכים כלליים לעבריים ולהיפך. אחת מהן ניתן למצוא באתר של JewishGenTools:

<http://www.jewishgen.org/jos/josdates.htm>
ג. סימון התאריכים. את התאריך הכללי ניתן לרשום בדרכים שונות. קיים הנוהג האמריקאי שבו רושמים את החודש לפני היום והנוהג האירופי הרושם קודם את היום ואחר כך את החודש Jul-11-2003 או 11-7-2003 וכן 11-Jul-2003 וכן 11-Jul-2003 או 11-7-2003, בהתאמה. מתקבלות גם חלופות, כגון JUL.11.2003, Jul.11.2003, Jul-11-2003, 11.JUL.2003 וכו'.

את התאריך העברי אפשר לרשום בעברית, כ"ג תמוז תשס"ג, או לשכתב אותו באותיות לטיניות 23 Tamuz 5763.

חובה לציין כאן כי אין ההתאמה מלאה בין השנה הכללית והעברית, מאחר שראשי השנה אינם חופפים. לדוגמה, תאריך ביולי 2003 הוא בשנת תשס"ג, לעומת זאת תאריך באוקטובר 2003 יהיה בשנת תשס"ד.

יש לעשות מאמץ לרשום לפחות את השנה, אם התאריך המלא לא ניתן להשגה.

* עד עתה פורסמו שלושה חלקים בסידרה זו:

חלק 1. כללי וחלק 2. סימון בכרך ט"ז-4, 2002.

חלק 3. שמות בכרך י"ז-1, 2003.

חלק 4. שמות מקומות בכרך י"ז-2, 2003.

5. תאריכים

א. חשיבות התאריכים. אם כי התאריכים הם אחד המרכיבים החשובים ביותר במחקר גניאלוגי, רבים מהנתונים המתקבלים ממקורות שונים הם ללא תיארוך מתאים.

התאריכים החשובים ביותר והנרשמים ברוב המקרים הם תאריכי הלידה, הנישואין והפטירה, המתקבלים מבני המשפחה, ממסמכים רשמיים המעידים על אירוע, או ממצבות.

תאריכים פחות חשובים, אם כי מועילים גם הם, הם התאריכים הקושרים אדם לאירוע מסוים בחייו, כגון קבלת תואר או משרה, או קבלת סמיכה לרבנות, ומציבים את האדם בתחום זמן מוגבל.

קיימות מספר דרכים העוזרות להבחין בין אנשים בעלי שם פרטי זהה, בתקופה שעדיין לא השתמשו בשמות משפחה, ואף לאחר מכן. אלו הם השם הפרטי של האב, שם המשפחה, המקום שהתגוררו ופעלו בו, עיסוקם, כתביהם וכן התאריכים. עם כל האיפיונים האלה, קורה לעתים שרק לפי התאריכים מסוגלים אנו להבחין בין האנשים. ניקח לדוגמה את חסידות אוסטרוג (Ostrog). המייסד היה ר'יעקב יוסף 1 בן יהודה אריה לייב, נפטר 1790. בנו, שבא אחריו, היה ר'אליקים גץ 1, נפטר 1824. אחריו בא אחיינו ר'יעקב יוסף 2 בן פינחס, נפטר 1849. בנו היה ר'אליקים גץ 2 נפטר 1885. בן דודו היה שוב ר'יעקב יוסף 4 בן משה, שבנו ר'אליקים גץ 3, נפטר 1895, בא אחריו. ביניהם היה גם ר'יעקב יוסף 3 בן אברהם והשמות יעקב יוסף ואליקים גץ נמשכו להתקיים במשפחה, גם בזמן שכבר אימצו לעצמם שמות משפחה. אם לא היו לנו תאריכי הפטירה לא היינו יכולים לדעת בתו של איזה ר'אליקים גץ בן יעקב יוסף נישאה לר'דוד בן יצחק טברסקי, שנפטר 1919, או איזה ר'אליקים גץ הוא אביו של ר'אריה לייבוש בן אליקים גץ ליברסון, של ר'אלתר מרדכי בן אליקים גץ, או של ר'יעקב יוסף 5 בן אליקים גץ. וזה איננו מקרה בלתי רגיל; קיימים מקרים דומים רבים, אך זהו מקרה מתועד היטב.

חשובים לא רק התאריכים עצמם, אלא יש להקדיש תשומת לב גם להבדלים הקטנים בתאריכים ולא להניח שאלה טעויות או אי דיוקים. כאשר קיבלתי פעם רשימה של שמות הילדים בני משפחה מסוימת ותאריכי הלידה שלהם, הדבר התאים כמעט במדויק לשמות ותאריכים של משפחה שכבר היתה רשומה בבסיס

פגישות וכנסים

הרייט קסו

ללימודי היהדות, המחלקה לתולדות עם ישראל. השתתפו בכנס מעניין זה מספר חברים של החברה הגניאלוגית הישראלית.

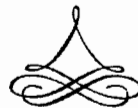
משומרון לסורינם היה שמה של הרצאה שניתנה במוזיאון ישראל ב-26 ביוני 2003. ההרצאה כללה סיור בבתי הכנסת המשוחזרים באגף היודאיקה של המוזיאון, מאיטליה, גרמניה והודו. בתחילת ההרצאה התקיים דיון על בית המקדש הראשון ובית המקדש השני, ועל השפעתם על בניית בתי הכנסת במאות הבאות. מידת ההתבוללות של היהודים בתרבויות שסובבו אותם משתקפת בבתי הכנסת. בין בתי הכנסת היה דגם של בית כנסת בסורינם, ובקהל היתה גברת שבילתה את ילדותה בסורינם והעירה הערות מחכימות על המנהגים והמסורות שבמקום.

המוזיאון למורשת היהדות דוברת הונגרית בצפת קיים ב-15 ביולי את הכנס השנתי לציון "יום הרצל", בהשתתפות שגריר הונגריה בישראל, ראש עיריית צפת ואחרים. הכנס הוקדש השנה לקהילת יהודי קרפטורוס וכלל דיון על מצב הקהילה בזמן מלחמת העולם, מורשת הקהילה והנחלתה לדור הצעיר ועוד.

ארגון יוצאי איביה בישראל מקיים כל שנה בחודש מאי עצרת זיכרון לציון השמדת יהודי איביה (בלרוס) על ידי הנאצים במאי 1941. רוב הניצולים חיים בישראל והם מארגנים גם מסעות לאיביה. אמו של בעלי נולדה באיביה והיגרה משם לארצות הברית בשנת 1920, ואנחנו השתתפנו באחד מהמסעות האלה וראינו את הרחוב שהתגוררה בו. המסע היה חוויה מרגשת מבחינת המחקר המשפחתי, ובסיום שמונת הימים שביקרנו באיזור הוקדשה בעיירה אנדרטה לזכר הקרבנות. הטקס כלל עדויות של ניצולים וקשרים שנרקמו בזמן המלחמה. הוצגו מספר עבודות של תלמידי בית הספר בנושא גניאלוגיה, בתקווה שהדור הבא ימשיך במסורת.

איגוד משפחת הורוביץ קיים את הכנס השנתי ביום ב' 26 במאי 2003. נושא הכנס הפעם היה "בני הורוביץ ויהדות רוסיה - בגאות ובשפל". אתר המשפחה הוא <http://www.geocities.com/horowitzassociati> on

הכנס השישי לחקר השמות היהודיים נערך ביום 11 ביוני 2003 באוניברסיטת בר אילן בחסות הפקולטה

הרצאות ופעילויות בחברה הגניאלוגית הישראלית (חג"י)

אפריל- אוגוסט 2003

ערוך בידי הרייט קסו

חיפה. גב' מטילדה טג'ר חנכה את הסניף החדש בחיפה בהרצאתה "הדוד מברזיל – המקריות במחקר הגניאלוגי".

מאי 2003

ירושלים. קבוצת דוברי העברית: פרופסור נפתלי קדמון הציג את משפחתו דרך הספר שהוא כתב: "סיפורו של אקדח, ארכיון משפחתי והספר שנכתב

אפריל 2003

ירושלים. גב' בתיה לשם, מנהלת מחלקת הארכיונים המוסדיים בארכיון הציוני המרכזי הרצתה לפני קבוצת דוברי העברית על "מסדי נתונים בארכיון ושימושיהם הרגילים והמיוחדים". קבוצת דוברי האנגלית ערכה סיור בארכיון הציוני המרכזי.

תל אביב. גב' קרול עידן, חברה בסניף תל אביב של חג"י סיפרה על חוויותיה בהכנת אילן המשפחה: "איך לפרסם את עץ המשפחה בתקליטור CD".

יולי 2003

ירושלים. סדנה משותפת לדוברי העברית והאנגלית ניתנה במחלקת המדיה בספריית בלומפילד: "החיפוש אחר אבותינו בספריות, באינטרנט, תקליטורים, ומסדי נתונים." גב' הרייט קסו הדגימה חיפוש באינטרנט ובמסדי נתונים, ענתה על שאלות והקרינה שני סרטים: "הדרך לשורשים" (Routes to Roots) ו"יהודי תימן: תרבות שנעלמת."

הנגב. נשיאת חג"י, גב' חנה פורמן הרצתה על "גילויים חדשים על משפחת אמי מסקולקה, פולין." **תל אביב.** "החיילים היהודים בגדודים הבינלאומיים – איך לערוך מחקר" היה נושא ההרצאה של גב' רחל שפרבר מהמכון ללימודי יהדות באוניברסיטה העברית. **חיפה.** מר יצחק עקיבא, יו"ר לשעבר של הקהילה הספרדית בחיפה, הרצה על "הקהילה הספרדית בחיפה – בית העלמין ומוסדות הקהילה, 1918-1948."

אוגוסט 2003

תל אביב. "איזור אלזאס-לורייין ומקורות גניאלוגיים", הרצאה של טרי זקין, חברה בסניף תל אביב של חג"י. **חיפה.** ד"ר גור אלרואי מאוניברסיטת חיפה הרצה על "ההגירה ההמונית של יהודים בראשית המאה העשרים, על פי רישומי לשכת המידע של תחום המושב."

כתוצאה מכך. קבוצת דוברי האנגלית ערכה סיור בספרייה הלאומית והאוניברסיטאית בקמפוס גבעת רם. **נתניה (דוברי אנגלית).** מר מיכאל הוני, חבר בחברה הגניאלוגית, הרצה על "השעון ההיסטורי היהודי". ההרצאה לוותה בתרשימים. **תל אביב.** עו"ד דוד ידיד מתל אביב הרצה על "150 דורות", בליווי אילן משפחה נרחב במיוחד.

יוני 2003

ירושלים. דוברי עברית: "ואלרו: הבנק והמשפחה בירושלים" – ספר חדש. המרצה והמחבר, ד"ר יוסף גלס מהאוניברסיטה העברית הציג לפנינו את המשפחה הירושלמית הוותיקה. דוברי האנגלית שמעו הרצאה מפי ד"ר מקס וייל על הנושא "איך לארגן פגישה משפחתית".

הנגב. "המחקר הגניאלוגי ביהדות יוון" היה נושא ההרצאה של ד"ר יצחק כרם, היסטוריון מהאוניברסיטה העברית וחבר חג"י.

תל אביב. "המצבות כמקור למחקר גניאלוגי" היה נושא ההרצאה של חברתנו גב' מטילדה טג'ר.

נתניה. מר דניס ויינר הרצה על הנושא "הארכיונים שהגעתי אליהם בגרמניה ומידע שאספתי בהם".

חיפה. חברי סניף חיפה שמעו הרצאה על "שימוש במקורות למחקר גניאלוגי במקום מגוריד" מפי חברנו, מר ראובן נפתלי.

סיכומי כתבי עת

משילדה טג'ר

הכפר שכיום נקרא Jugenheim לא הרחק ממיניץ שבמערב גרמניה, או על שמו הישן של אחד משני הכפרים Gugenheim הנמצאים האחד צפונית-מערבית לשטרסבורג שבצרפת והשני מדרום ל-Darmstadt. בני הדורות הבאים התפזרו ברחבי גרמניה, שוויץ וחבל Alsace Lorraine שבצפון מזרח צרפת.

כמו במספר חוברות אחרונות ממשיך ומפענח מקס פולונובסקי Max Polonovski כתובה מדרום צרפת

Revue du Cercle de Généalogie Juive, No.73, Tome 19, Janvier-Mars 2003

בחוברת הנוכחית נוכל לקרוא את החלק השלישי והארוך של מחקרו של John E. Berkovitch על מקור משפחת גוגנהיים ופיזור בקהילות שונות. המחבר מתחיל כאן ב-11 דורות מהמאה ה-15 עד לתקופת המהפכה הצרפתית (1789). ארבעת הדורות הראשונים מקדימים את קביעת שם המשפחה. מובאים שלושה מקורות אפשריים לשם גוגנהיים: על שם

ביצוען ומחירן. מעניין לציין כי התוכנות האלה אינן מוכרות בארץ. לסיום הודעה על הכנס הבינלאומי ה-24 אשר ייערך בירושלים והמדור של שאלות ותשובות.

ETSI, Vol.6, No.20, March 2003

שני סיפורי משפחות ספרדיות מהווים את עיקר החוברת החדשה הזאת. המשותף ביניהם הוא האיזור הגיאוגרפי: הים התיכון, צפון אפריקה ושני חוקרים דייקנים מאד.

גיל בולו (Gilles Boulu) מספר על משפחת De Paz אשר השתייכה לעדה פורטוגלית בטוניס שמקורה בליבורנו, איטליה ושהתקיימה מאז המאה ה-18 ועד 1944. המחבר מתחיל את מחקרו במסורת המשפחתית על פיה אבי אבותיו הוא Duarte de Paz אשר הוכרז להמיר את דתו בשנת 1492, דהיינו הם צאצאים של אנוס. זה היה המקרה של רוב מקימי עיר הנמל ליבורנו. המאמר של בולו, פרי עמל של מספר שנים, מאייר בעצי משפחה ובעיקר רשומים בו מקורות המידע בהם השתמש.

המאמר השני חתום על ידי פיליפ אבן צור (Philip Abensur), שחקר את הגעתה של משפחת Salama לעיר מלילה Mellila הנמצאת בצפון מרוקו על חוף הים התיכון, קרוב לגבול עם אלג'יריה והיא בשליטה ספרדית מאז 1497. סבה של סבתו של המחבר Jose Salama-Rofe היה הראשון מבני Salama שהתיישב שם. תושבי קהילת מלילה קשורים בקשרי משפחה לתושביה היהודיים של טטואן Tétouan. המחבר מצטט את כל מקורות המידע שלו. מאמר זה הוא מתנתו המקורית לסבתו ליום הולדתה ה-100. בסוף החוברת, סיכום המאמרים בלדינו.

מן העיר Avignon מ-1754. כתובה זו היא חלק מאוסף הכתובות על שם ההיסטוריון הדגול סיסל רוט (Cecil Roth). האוסף נמצא בטורונטו שבקנדה. מחקר מעניין התרכז בתעודות הפטירה של חיילים וקצינים יהודיים ששירתו בצבא צרפת בתקופת המהפכה (1789) וקיסרות נפוליאון. תעודות אלה שמורות בארכיון העיר פריס והמחבר קורא לקהל הגניאלוגים לערוך סקרים דומים בארכיונים האיזוריים של צרפת.

לסיום – רשימה קצרה על פיתוחו של אתר החברה הגניאלוגית הצרפתית, שהחלק הפופולרי ביותר שבו הוא המדור לשאלות ותשובות. האתר אסתטי במיוחד וכדאי לבקר בו www.genealog.org

Revue du Cercle de Généalogie Juive, No.74, Tome 19, Avril-Juin 2003

מחקרו של פאסקאל פאוסטיני (Pascal Faustini) מתמקד בחיי הקהילה של Hellimer בחבל המוזל (Moselle) במאה ה-18 תוך כדי דיון על דמויות מרכזיות ועל אנשי עבודה כחקלאים, קצבים וכו'. המחבר התבסס על המיפקדים אך גם על תעודות נוטריוניות. המאמר מאייר בקטעים של עצי משפחה של יוסף סלומון ושל משפחת צרקוס פולאק.

במאמר השני עוברים לפריז של המאה ה-19. Stéphane Toubanc ו-Bernard Lyon-Caen שני המחברים השתמשו בכתובות, תעודות נוטריוניות ואחרות כדי להביא את קורותיהם של בני משפחתו של הרב יעקב מאייר (Mayer) כולל אבותיו. Stéphane Toubanc מביאה תוצר נוסף למחקרה הקודם. מדובר באלי ליון (Elie Lyon) שהיה מעורב בנישואיו של יעקב מאייר. זהו רצף של ביוגרפיות קצרצרות על בני משפחת ליון.

Basile Ginger סוקר את התוכנות הגניאלוגיות הנמצאות בשימוש בצרפת על פי פשטותן, עיצובן,